



MOGELIJKHEDEN OVERSTAP VAN PRIMAIR ONDERWIJS NAAR V(MB)O

Inventarisatie onder
lerarenopleidingen en vo-scholen

mei 2012

Mogelijkheden overstap van primair onderwijs naar v(mb)o

Inventarisatie onder lerarenopleidingen en vo-scholen

Drs. Yvonne Hoogeveen
Deborah van den Berg MSc

CAOP Research
Den Haag, mei 2012

1	INLEIDING	1
1.1	Onderzoeksvragen.....	2
1.2	Aanpak	3
1.2.1	Deskresearch	3
1.2.2	Diepte-interviews	3
1.3	Leeswijzer	4
2	REGELGEVING EN OPLEIDINGSROUTES	5
2.1	Regelgeving bevoegdheid	5
2.2	Opleidingen tot tweedegraads bevoegdheid	7
3	PABO-GEDIPLOMEERDEN IN HET VO	13
3.1	Aantal pabo-gediplomeerden	13
3.2	Aanvullende opleidingsachtergrond	15
3.3	Niveau, vakken en werkervaring	16
4	ERVARINGEN MET PABO-GEDIPLOMEERDEN	18
4.1	Ervaringen vo-scholen met pabo-gediplomeerden	18
4.2	Ervaringen vo-scholen met lerarenopleidingen	21
4.3	Ervaringen lerarenopleidingen met pabo-gediplomeerden.....	21
5	OVERSTAP PO-V(MB)O	23
5.1	Bereidheid vo-scholen aan overstap po-vo mee te werken	23
5.2	Bereidheid overstap pabo-gediplomeerden.....	26
6	MAATREGELEN VOOR FACILITEREN OVERSTAP	30
6.1	Overheidsmaatregelen	31
6.2	Voorgestelde maatregelen vo-scholen	32
6.3	Voorgestelde maatregelen lerarenopleidingen.....	34
7	ARBEIDSMARKTPERSPECTIEF PABO-GEDIPLOMEERDEN IN HET VO	37
8	AANBEVELINGEN	40
9	LITERATUURLIJST	43

10	BIJLAGE 1: GEÏNTERVIEWDEN	45
	Geïnterviewde deskundigen lerarenopleidingen	45
	Geïnterviewde deskundigen vo-scholen	46
11	BIJLAGE 2: OPLEIDINGSROUTES LERARENOPLEIDINGEN	47
12	BIJLAGE 3: TABELLEN	58

1 INLEIDING

Bezuinigingen in het primair onderwijs (hierna: po) en dalende leerlingaantallen in verschillende regio's hebben ertoe geleid dat de arbeidsperspectieven voor leraren in het po de laatste jaren zijn afgenomen. Uit de Nota Werken in het Onderwijs 2012 blijkt dan ook dat op de korte termijn minder leraren nodig zijn in het po. Oorzaak hiervan is volgens deze nota het dalende aantal leerlingen in het po. In 2015 zitten er ongeveer 70.000 minder leerlingen in de schoolbanken dan in 2011. Hierdoor daalt het aantal voltijdbanen voor leraren de komende jaren met iets meer dan 100 duizend in 2011 naar 96 duizend in 2015. De effecten van deze dalende leerlingaantallen op de arbeidsperspectieven van leraren in het po verschillen per regio. De behoefte aan nieuwe leraren is voornamelijk klein in regio's als Roermond, Oost-Groningen, Noord-Groningen en de Westelijke Mijnstreek (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2011a).

In het voortgezet onderwijs (hierna: vo) is hier tot op heden geen sprake van. Volgens de Nota Werken in het Onderwijs 2012 dreigt in het vo eerder een lerarentekort. Het aantal leerlingen in het vo neemt namelijk op de korte termijn toe, van ruim 900 duizend in 2011 naar 950 duizend in 2015 (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2011a)¹. Hierdoor stijgt het aantal voltijdbanen voor leraren van 62 duizend in 2011 naar ruim 65 duizend in 2015. Ook groeit de jaarlijkse uitstroom van leraren als gevolg van de vergrijzing in het vo sterker dan in het po, waardoor de vraag naar leraren eveneens stijgt. Zo loopt het aandeel leraren van 60 jaar en ouder dat de komende jaren het vo verlaat op van 39 procent van de uitstroom in 2011 naar 44 procent van de uitstroom in 2015 (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2011a). In het vo verschilt de vraag naar nieuwe leraren, evenals in het po, per regio. De grootste vraag naar nieuwe leraren wordt in het vo tot aan 2020 verwacht in Amsterdam, Rijnmond, zuidelijk Noord-Holland en Haaglanden (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2011a).

Gezien de dreigende lerarentekorten in het vo en de dalende arbeidsperspectieven voor leraren in het po is het relevant na te gaan in hoeverre met ontslag bedreigde po-leerkrachten en afgestudeerde pabo-studenten kunnen overstappen naar het v(mb)o.²

Uit onderzoek dat het SBO in 2010 heeft laten uitvoeren naar mensen met een pabo-diploma in het vo, blijkt dat leraren met een pabo-diploma gewild zijn in het praktijkonderwijs en het vmbo. Ook in andere delen van het vo, zoals havo/vwo, komen in beperkte mate pabo-gediplomeerden voor. De cao-tafels po en vo hebben CAOP Research daarom gevraagd een onderzoek uit te voeren naar de

¹ Interessant in dit kader is dat vooral het aandeel havo/vwo leerlingen de afgelopen jaren is gestegen van ruim 32 procent in 1990 naar 44 procent in 2010 (derde leerjaar). Ook het aantal deelnemers aan vso/PrO/lwoo is in dezelfde periode fors gestegen van 10 procent naar ongeveer 18 procent. Het aantal vmbo-leerlingen in het derde leerjaar is in deze periode afgenomen van 58 procent naar minder dan 39 procent (Ministerie van OCW, 2011a). Referentieramingen van het ministerie van OCW laten zien dat dit patroon tot 2017/2018 op nagenoeg dezelfde wijze zal doorzetten.

² Het besluit bekwaamheidseisen onderwijspersoneel heeft drie onderwijsgebieden gedefinieerd. Het eerste gebied richt zich op het po, het tweede gebied richt zich op het vmbo, onderbouw havo/vwo, praktijkonderwijs en de educatie en beroepsonderwijs in de bve-sector. Het derde gebied richt zich op de bovenbouw havo/vwo. Voor dit onderzoek is vooral het tweede onderwijsgebied van belang, hoewel pabo-gediplomeerden met de vereiste bevoegdheid ook in het derde onderwijsgebied kunnen werken.

mogelijkheden van pabo-geïndiceerden om over te stappen naar het v(mb)o. In de volgende paragrafen van dit hoofdstuk wordt ingegaan op de onderzoeksvragen van dit onderzoek (paragraaf 1.1), de aanpak (paragraaf 1.3) en de leeswijzer (paragraaf 1.4).

1.1 Onderzoeksvragen

Het doel van het onderzoek is het verkrijgen van inzicht in de huidige mogelijkheden voor mensen met een pabo-diploma die in het po boventallig (dreigen te) worden of niet aan de slag komen in het po om werk te vinden in het v(mb)o. Ook wil het onderzoek inzicht verkrijgen in de mogelijke maatregelen die de kans hierop in de nabije toekomst vergroten.

De onderzoeksvragen waarop het onderzoek antwoord beoogd te geven zijn:

- Hoe is de huidige situatie van pabo-geïndiceerden met betrekking tot de kwalificatietrajecten voor het vo?
- Welke ervaringen hebben v(mb)o-scholen met pabo-geïndiceerden?

De deelonderzoeksvragen die op basis van de onderzoeksvragen zijn geformuleerd, luiden als volgt:

1. Welke regelgeving geldt voor het werken in het v(mb)o en specifiek voor een overstap van pabo-geïndiceerden naar het v(mb)o? Welke opleidingsroutes zijn momenteel beschikbaar voor deze overstap?
2. Hoeveel pabo-geïndiceerden zijn momenteel werkzaam in het v(mb)o, wat is hun aanvullende opleidingsachtergrond en voor welke vakken worden ze voornamelijk ingezet?
3. Welke ervaringen hebben v(mb)o-scholen met lerarenopleidingen met betrekking tot pabo-geïndiceerden?

Met betrekking tot de overstap van het po naar het v(mb)o:

4. Bereidheid tot (meewerken aan) overstap:
 - Wat is de bereidheid van v(mb)o-scholen om mee te werken aan een overstap van pabo-geïndiceerden naar het v(mb)o en welke voorwaarden stellen v(mb)o-scholen aan een dergelijke overstap?
 - In hoeverre en onder welke voorwaarden zijn pabo-geïndiceerden bereid naar het v(mb)o over te stappen?
5. Maatregelen om overstap te faciliteren:
 - Welke maatregelen achten v(mb)o-scholen en lerarenopleidingen wenselijk om de overstap te faciliteren?
 - Welke rol kunnen lerarenopleidingen spelen bij de overstap van pabo-geïndiceerden naar het v(mb)o?
 - In hoeverre achten lerarenopleidingen maatwerktrajecten mogelijk om pabo-geïndiceerden te kwalificeren voor het v(mb)o?
6. In hoeverre is er arbeidsmarktperspectief voor pabo-geïndiceerden in het v(mb)o? In hoeverre is er behoefte aan pabo-geïndiceerden in het v(mb)o?

Afbakening

Het onderzoek focust op het vmbo. Echter, aangezien bevoegden voor het vmbo ook in andere delen van het vo werkzaam kunnen zijn, verbreden we het onderzoek zoveel mogelijk naar het totale vo.

1.2 Aanpak

Er is gekozen voor een combinatie van deskresearch en kwalitatief onderzoek in de vorm van diepte-interviews. Hieronder wordt op beide dataverzamelingmethoden nader ingegaan.

1.2.1 Deskresearch

Via deskresearch kan inzicht worden verkregen in de huidige situatie wat betreft pabo-gediplomeerden in het v(mb)o, de regelgeving rond tweedegraadsopleidingstrajecten en de bereidheid van pabo-gediplomeerden om naar het v(mb)o over te stappen (deelonderzoeksvragen 1, 2 en 4). Hiertoe zijn onder andere de SBO-publicatie pabo-gediplomeerden in het vo, motie-Dittrich en amendement De Vries met bijbehorende onderzoeken bestudeerd (zie literatuurlijst).

1.2.2 Diepte-interviews

Via kwalitatief onderzoek kunnen de overige onderzoeksvragen beantwoord worden (ervaringen met pabo-gediplomeerden, voorwaarden aan overstap, mogelijke maatregelen en behoefte aan pabo-gediplomeerden). Er zijn telefonische diepte-interviews gehouden met elf directeuren/coördinatoren van de lerarenopleidingen die de reguliere vakken/tweedegraads opleidingen aanbieden. Daarnaast zijn elf schoolleiders/p&o-ers van vo-scholen telefonisch geïnterviewd. Onder de deelnemende vo-scholen zijn zeven brede scholengemeenschappen, drie vmbo-scholen en een school voor praktijkonderwijs. In bijlage 1 vindt u een overzicht van de geïnterviewden.

Kwalitatief onderzoek is indicatief van aard. Met dit kwalitatieve onderzoek beogen we inzicht te geven in de aard van factoren die een rol spelen bij de overstap van po naar het v(mb)o en niet in de mate waarin deze factoren een rol spelen. Als behoefte is aan dit inzicht, dan is een kwantitatief vervolgonderzoek wenselijk. Wel zal in dit rapport een zo volledig mogelijk beeld van de tweedegraads trajecten worden gegeven.

Selectie van schoolleiders/p&o-ers

De directeuren/coördinatoren van de lerarenopleidingen zijn benaderd vanuit het Algemeen Directeurenoverleg Educatieve Faculteiten. Waar mogelijk zijn de schoolleiders/p&o-ers geselecteerd via contacten vanuit de regionale platforms. Dit bleek echter niet afdoende om voldoende interviews te genereren. Daarom is ook tijdens de interviews gevraagd naar mogelijkheden voor interviews.

Bij het selecteren van de v(mb)o-scholen zijn de volgende selectiecriteria gehanteerd:

- De v(mb)o-schoolleiders/p&o-ers zijn werkzaam op scholen die kampen met een lerarentekort.
- Er is variatie onder de scholen of schoolgemeenschappen wat betreft:
 - o De regio waarin de school gelegen is
 - o De schoolgrootte (groot/midden/klein) en/of eenpitter/ schoolbestuur.

Thema's

In de interviews zijn de volgende thema's aan bod gekomen:

Directeuren/coördinatoren van lerarenopleidingen:

- Welke groep pabo-gediplomeerden hebben ze op de lerarenopleiding (nog werkzaam op po-school, recent werkzaam op vo-school, langdurig werkzaam op vo-school)?
- Welke opleidingsroute(s) volgen pabo-gediplomeerden?
- Welke vakken volgen pabo-gediplomeerden?
- Zijn er verschillen tussen opleidingen?
- Welke voorwaarden worden aan pabo-gediplomeerden gesteld als het gaat om deelname aan een tweedegraads lerarenopleiding (ervaring, assessment)?
- Wat is de inhoud en duur van de opleidingen?
- Welke maatregelen kunnen een overstap stimuleren/faciliteren?
- Welke rol kan een lerarenopleiding spelen bij de overstap (pr opleiding, vrijstelling van onderdelen van de opleiding)?
- In hoeverre is de ontwikkeling van maatwerktrajecten voor po-docenten mogelijk?

V(mb)o-schoolleiders/p&o'ers:

- Is er behoefte aan pabo-gediplomeerden met tweedegraads bevoegdheid?
- Voor welke vakken zijn pabo-gediplomeerden met tweedegraads bevoegdheid in te zetten?
- Welke ervaringen hebben schoolleiders en p&o'ers met opleidingskant wat betreft ontwikkeling van pabo-gediplomeerde tot tweedegraads docent?
- Welke ervaringen hebben schoolleiders en p&o'ers met pabo-gediplomeerden in het bezit van een tweedegraads bevoegdheid (o.a. benodigde begeleiding, ervaringen van collega-docenten)?
- In welke mate is er onder vo-scholen bereidheid om pabo-gediplomeerden met een tweedegraads bevoegdheid aan te nemen?
- Welke voorwaarden worden gesteld aan pabo-gediplomeerden voordat zij worden aangenomen?
- Welke maatregelen kunnen een overstap stimuleren/faciliteren?
- Is er behoefte aan maatwerk opleidingstrajecten?

1.3 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 geeft de regelgeving weer die geldt voor een overstap van pabo-gediplomeerden van het po naar het vo. In hoofdstuk 3 vindt u achtergrondinformatie over pabo-gediplomeerden in het vo. Hoofdstuk 4 beschrijft de ervaringen van lerarenopleidingen en vo-scholen met pabo-gediplomeerden. Hoofdstuk 5 gaat vervolgens in op de bereidheid om aan de overstap van het po naar het v(mb)o mee te werken. In hoofdstuk 6 vindt u maatregelen waarmee de overstap van po naar v(mb)o gefaciliteerd kan worden. Hoofdstuk 7 belicht het arbeidsmarktperspectief van pabo-gediplomeerden in het v(mb)o. Tot slot kunt u in hoofdstuk 8 de aanbevelingen lezen.

2 REGELGEVING EN OPLEIDINGSROUTES

Dit hoofdstuk gaat in op de regelgeving rond de bevoegdheid die men na het succesvol afronden van een pabo-opleiding behaalt en de bevoegdheid die nodig is om als vo-docent aan de slag te kunnen (paragraaf 2.1). Voorts wordt beschreven welke opleidingsroutes beschikbaar zijn voor leraren die de overstap naar het v(mb)o willen maken (paragraaf 2.2). Daarbij wordt zowel ingegaan op wat vanuit de literatuur hierover bekend is als op wat vanuit interviews met deskundigen van lerarenopleidingen naar voren is gekomen. In bijlage 2 vindt u op basis van gegevens uit de interviews per lerarenopleiding de opleidingsmogelijkheden vermeld.

Samenvatting

Regelgeving

Pabo-diploma's behaald voor 2006 leveren een beperkte bevoegdheid op voor het vo. Zo leveren diploma's van de kweekschool en de pedagogische academie een derdegraads bevoegdheid op voor het vak Nederlands. Een pabo-diploma van voor 2006 geeft een bevoegdheid voor een aantal vakken in het praktijkonderwijs en het lwoo. Pabo-diploma's van na 2006 geven een bevoegdheid voor een aantal vakken in het praktijkonderwijs. Pabo-gediplomeerden moeten dus in bijna alle gevallen minimaal een tweedegraads bevoegdheid halen om aan de slag te kunnen als vo-docent. Bij de overstap gaan pabo-gediplomeerden doorgaans met een deeltijdaanstelling in het vo aan de slag zonder de tweedegraads bevoegdheid. Ze hebben vervolgens twee jaar de tijd om de tweedegraads bevoegdheid te halen.

Opleidingsroutes

De bevoegdheid tot tweedegraads docent kan zowel via een reguliere tweedegraads lerarenopleiding als via zij-instroomtrajecten op tweedegraads lerarenopleidingen behaald worden. In de praktijk blijkt dat pabo-gediplomeerden nagenoeg geen gebruik kunnen maken van de zij-instroomregeling, aangezien de zij-instroomsubsidie alleen geldt voor mensen zonder onderwijsbevoegdheid. De helft van de lerarenopleidingen biedt naast de reguliere tweedegraads lerarenopleiding ook een speciale opleidingsroute aan voor pabo-gediplomeerden. De lerarenopleidingen die dit niet doen, bieden wel de mogelijkheid tot vrijstellingen. Hiervoor wordt over het algemeen een intake assessment afgenomen. Daarnaast geven enkele lerarenopleidingen pabo'ers de mogelijkheid om zich tijdens de pabo via een minor te oriënteren op de tweedegraads opleiding. Waar mogelijk maken pabo-gediplomeerden gebruik van de speciale opleidingsroutes. Als deze mogelijkheid niet wordt aangeboden door de betreffende hogeschool, kiest het merendeel van de pabo-gediplomeerden voor de reguliere deeltijd opleiding tot tweedegraads leraar. Op basis van de verleende vrijstellingen wordt dit deeltijdtraject verkort. Het merendeel van de pabo-gediplomeerden kiest bij de tweedegraads opleiding voor het vak Nederlands.

2.1 Regelgeving bevoegdheid

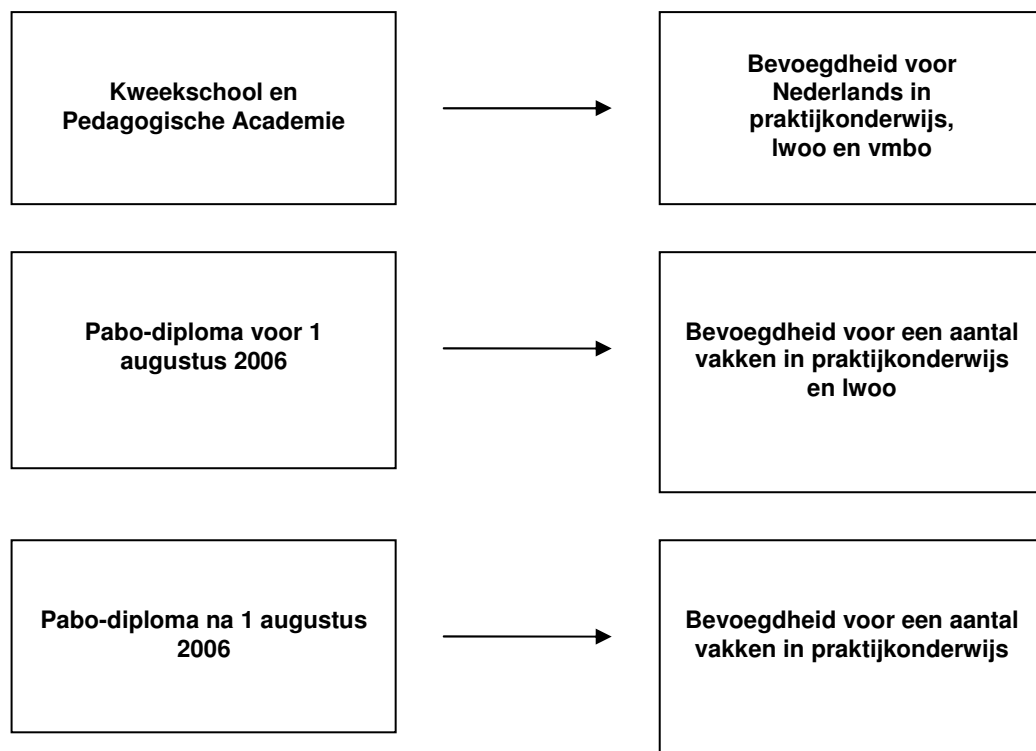
Bevoegdheid vanuit pabo-opleiding

De mate waarin een pabo-gediplomeerde bevoegd is voor het vo, is afhankelijk van de periode waarin men de opleiding voor leraar po heeft afgerond. Zo mag met een diploma van de voorlopers van de pabo, de pedagogische academie en de kweekschool van voor 1985, in het vmbo en het praktijkonderwijs Nederlands gedoceerd worden. Wel moet op het getuigschrift de bevoegdheid 'Nederlands 3e graads' vermeld staan. Als een pabo-diploma voor 1 augustus 2006 is behaald, heeft

een pabo-gediplomeerde in sommige gevallen direct een (beperkte) lesbevoegdheid voor het vo (Paulussen-Hoogeboom, van Cooten en Berndsen, 2010). Zo kunnen deze pabo-gediplomeerden in een aantal vakken onderwijs geven aan leerlingen met een indicatie in het lwoo en het praktijkonderwijs. Deze vakken zijn Nederlands, Engels, wiskunde, geschiedenis, aardrijkskunde, biologie, verzorging, muziek, handvaardigheid en tekenen (zie ook figuur 2.1).

De op 1 augustus 2006 in werking getreden 'Wet Beroepen in het Onderwijs' (Wet BIO) heeft echter een belemmering opgeworpen voor de overstap van leraren met een diploma leraar po naar het vo. Met een pabodiploma dat is behaald na 1 augustus 2006 mogen pabo-gediplomeerden namelijk geen les meer geven in het vo. Hierdoor dreigde volgens Paulussen-Hoogeboom, van Cooten en Berndsen (2010) de inzet van pabo-gediplomeerden in het praktijkonderwijs en het lwoo op te drogen, omdat een tweedegraads bevoegdheid noodzakelijk was. Omdat de inzet van pabo-gediplomeerden volgens betrokkenen juist in het praktijkonderwijs een meerwaarde heeft, onder andere vanwege de pedagogisch-didactische vaardigheden van pabo-gediplomeerden, is in 2011 door de Tweede Kamer besloten dat leraren met een pabo-diploma behaald na 2006 weer bevoegd les mogen geven in het praktijkonderwijs³.

Figuur 2.1 Met welk diploma voor het po bevoegd in het vo?



³ Wet tot wijziging van de WVO i.v.m. uitbreiding en verduidelijking bevoegdheden leraren vo (32 742).

In de praktijk worden de termen bevoegd, bekwaam en benoembaar door elkaar gebruikt. Daarom wordt in onderstaand kader nader ingegaan op deze begrippen.

Bekwaam, bevoegd en benoembaar in het vo

In het vo geldt dat de leraar voor het vak waarin hij of zij lesgeeft een diploma moet hebben van een lerarenopleiding voor een van deze twee gebieden: de tweedegraads lerarenopleiding voor het vmbo, onderbouw havo/vwo, praktijkonderwijs en educatie en beroepsonderwijs of de eerstegraads opleiding voor de bovenbouw havo/vwo.

Om een leraar te kunnen benoemen in het vo, moet hij/zij bekwaam en bevoegd of benoembaar zijn.

- een leraar is bekwaam als de leraar aan de bekwaamheidseisen voldoet die in de wet zijn vastgelegd. Leraren met een diploma van de lerarenopleiding zijn startbekwaam. Tijdens de loopbaan moet een leraar de bekwaamheid onderhouden;
- leraren zijn bevoegd als zij een getuigschrift hoger onderwijs van een lerarenopleiding hebben. Hieruit blijkt dat zij aan de bekwaamheidseisen voldoen en
- leraren kunnen onder bepaalde voorwaarden benoembaar zijn als zij nog niet bevoegd zijn. Zij moeten dan een leraar in opleiding zijn, een zij-instromer zijn of volgens de wet tijdelijk onbevoegd mogen werken. Hiervoor gelden aanvullende regels, onder andere wat betreft de duur van de aanstelling.

Bron: Ministerie van OCW (2012a).

Bevoegdheid nodig om te werken als vo-docent

Zoals uit bovenstaande informatie en figuur 2.1 blijkt, moeten pabo-gediplomeerden in bijna alle gevallen minimaal een tweedegraads bevoegdheid halen om aan de slag te kunnen als leraar in het vo.

2.2 Opleidingen tot tweedegraads bevoegdheid

Indien pabo-gediplomeerden overstappen naar het vo gaan ze doorgaans met een deeltijdaanstelling in het vo aan de slag, in het begin zonder de tweedegraads bevoegdheid. Ze hebben twee jaar de tijd om de tweedegraads bevoegdheid te halen (Ministerie van OCW, 2012). Dit is in overeenstemming met de cao.

Reguliere opleiding tot tweedegraads docent

Deze bevoegdheid kan zowel via een reguliere tweedegraads lerarenopleiding behaald worden als via zij-instroomtrajecten⁴ op tweedegraads lerarenopleidingen. Pabo-gediplomeerden moeten in beide gevallen voor de start van de tweedegraads opleiding besluiten voor welk vak zij de opleiding gaan volgen. Dit beslist welk vak zij uiteindelijk in het vo mogen doceren. In tabel 2.1 staan de overeenkomsten en verschillen tussen de reguliere tweedegraads opleiding en de zij-instroomtrajecten weergegeven.

⁴ Individuele maatwerktrajecten waarbij de zij-instromer een aanbod op maat behoort te krijgen dat is afgestemd op de tijdens het geschiktheidsonderzoek vastgestelde leemten (Van der Heijden, 2011).

Tabel 2.1 Verschillen en overeenkomsten reguliere tweedegraads opleiding en zij-instroomtraject voor pabo-gediplomeerden

	<i>Reguliere tweedegraads opleiding</i>	<i>Zij-instroom</i>
Intake	Voornamelijk intake gesprekken, sommige situaties EVC-assessment	EVC-assessment
Subsidie	Lerarenbeurs, sommige situaties tegemoetkoming leraren	Sommige situaties tegemoetkoming leraren of Lerarenbeurs. Geen gebruik subsidie zij-instroom
Vrijstelling	Individueel vastgesteld nav intake of EVC-assessment	Naar aanleiding van EVC-assessment
Tijdsduur	2 – 3 jaar gemiddeld	Maximaal 2 jaar

Vanuit de interviews met deskundigen van de lerarenopleidingen blijkt dat alle lerarenopleidingen de reguliere opleiding tot tweedegraads docent aanbieden⁵. Het is bij alle lerarenopleidingen mogelijk de opleiding in deeltijd of voltijd te volgen. Eén lerarenopleiding, Driestar Hogeschool, biedt de opleiding ook als duale opleiding aan. In dat geval wordt leren en werken gecombineerd, bij de hogeschool en de opleidingsschool. Bij de opleidingsschool, een vo-school, leert de student in de praktijk via stages en later ook in parttime functies onder begeleiding van een docentopleider en een vakcoach⁶. Daarnaast bestaat de mogelijkheid om het zij-instroomtraject te volgen. Echter, uit de interviews komt naar voren dat alleen de Hogeschool Rotterdam deze mogelijkheid nog aanbiedt aan pabo-gediplomeerden, waarbij geldt dat zij geen gebruik kunnen maken van de financiële tegemoetkoming behorende bij de zij-instroomregeling. Deze regeling is alleen bedoeld voor mensen zonder een onderwijsbevoegdheid.

Speciale opleidingsmogelijkheden tot tweedegraads docent

Iets minder dan de helft van de lerarenopleidingen biedt speciale opleidingsmogelijkheden aan tot tweedegraads docent voor pabo-gediplomeerden, zo blijkt uit de interviews met de lerarenopleidingen. Hierna worden de mogelijkheden benoemd:

- Twee hogescholen bieden een verkort programma aan voor pabo-gediplomeerden gericht op het vak Nederlands. Dit zijn het pabo-versneld traject Nederlands van de Hogeschool Rotterdam (tijdsduur: 2 jaar) en de tweedegraadsopleiding Nederlands van Saxion Next (tijdsduur: 2 jaar). Vooral vakinhoud en vakdidactiek staan centraal tijdens deze opleidingen. De tweedegraadsopleiding van Saxion Next is ook geschikt voor tweede- of eerstegraads leraren die een opleiding in een ander vakgebied hebben afgerond. In het verleden zijn op de Hogeschool Rotterdam bij de reguliere tweedegraads lerarenopleidingen voor verschillende vakgebieden klassen samengesteld met uitsluitend pabo-gediplomeerden. Door het instellingscollegegeld, waar later op wordt ingegaan, is de instroom van pabo-gediplomeerden volgens de Hogeschool Rotterdam teruggedropen en bestaan deze klassen, behalve het pabo-versneld traject, niet meer. Scholen en lerarenopleidingen geven echter aan dat het wenselijk is om pabo-gediplomeerden bij elkaar in een klas te plaatsen.
- Hogeschool NHL biedt een deeltijd verkort maatwerktraject aan voor pabo-gediplomeerden. Dit programma is al op maat gemaakt voor pabo-gediplomeerden en duurt gemiddeld 2 – 2,5 jaar.

⁵ In de bijlage worden de opleidingsmogelijkheden per hogeschool nader uiteengezet.

⁶ Zie bijvoorbeeld www.driestar-hogeschool.nl/duaal

- Hogeschool InHolland biedt een generiek programma aan dat speciaal is ontworpen voor pabo-gediplomeerden. Dit is gebaseerd op de competenties waarover pabo-gediplomeerden al beschikken. De opleiding duurt gemiddeld 2 jaar. Deze lerarenopleiding kan dit traject aanbieden, aangezien de opleidingsinstelling ook een pabo in huis heeft.
- Driestar Hogeschool heeft het curriculum in twee delen opgedeeld. Een gedeelte richt zich op vakinhoud, het andere op pedagogiek en didactiek. Pabo-gediplomeerden krijgen voor het pedagogisch-didactische deel bijna een volledige vrijstelling. Hierop gelden twee uitzonderingen: de stage en de verzamelopdracht over pubers en hun ontwikkeling. Dit is van belang vanwege feeling met de doelgroep. Deze opleiding duurt vier jaar.

Iets meer dan de helft van de lerarenopleidingen biedt geen speciaal traject aan voor pabo-gediplomeerden. Zij bieden in sommige gevallen wel andere opleidingsmogelijkheden aan pabo-gediplomeerden. Deze mogelijkheden zijn echter niet exclusief beschikbaar voor pabo-gediplomeerden. Hogeschool Windesheim biedt bijvoorbeeld het zogeheten afstandsleren aan (op afstand begeleiding met enkele contactdagen). Deze opleidingsvorm is niet exclusief beschikbaar voor pabo-gediplomeerden, maar pabo-gediplomeerden kunnen wel van deze opleidingsvorm gebruik maken.

Daarnaast geven enkele lerarenopleidingen pabo'ers de mogelijkheid om zich tijdens de pabo te oriënteren op de tweedegraads opleiding. Dit kan door het volgen van een minor die aansluit op de opleiding tot tweedegraads docent (bijvoorbeeld de minor 'vmbo') of de specialisatie 'oudere kind'. Hiermee doen studenten tijdens de pabo al ervaring op in het vo. Ook bestaat er de mogelijkheid tot het volgen van de minor 'innovatief beroepsonderwijs'. Dit is een minor waarmee studenten tijdens de pabo al stage kunnen lopen op het vmbo. Uit onderzoek van Paulussen-Hoogeboom, van Cooten en Bernds en (2010) blijkt bovendien dat op enkele hogescholen, waaronder de HAN, de mogelijkheid bestaat om tijdens de pabo een minor 'groepsleerkracht lwoo' volgen. Bij het volgen van deze minor lopen de studenten voornamelijk stage in de onderbouw van het vmbo, vooral bij lwoo-leerlingen. Hoewel pabo-gediplomeerden hierdoor niet bevoegd worden in het vo, kunnen ze door het volgen van deze minor wel bekwaam worden geacht voor het lwoo. Deze pabo-gediplomeerden krijgen een certificaat waarop vermeld staat dat ze zich gespecialiseerd hebben in het eerste en tweede jaar van het vmbo en het lwoo en tijdens het stagelopen bekwaam zijn geacht. Voor een officiële bevoegdheid hebben deze pabo-gediplomeerden dus nog steeds een tweedegraads bevoegdheid nodig. Verder bestaat er volgens Fontys Tilburg de mogelijkheid om overdag de pabo te volgen en in de avonduren te starten met de tweedegraadsopleiding.

Een bijzondere specialisatie tijdens de pabo-opleiding wordt aangeboden door hogeschool NHL. In onderstaand kader kunt u hierover meer lezen.

Afstudeerrichting praktijkonderwijs

Vanaf het studiejaar 2012 – 2013 kunnen pabo-studenten van de NHL kiezen voor de afstudeerrichting 'praktijkonderwijs'. Deze afstudeerrichting is door de afdeling pabo van de NHL en De Brêge, school van OSG Piter Jelles, ontwikkeld. De afstudeerrichting 'praktijkonderwijs' is het eerste onderwijsprogramma voor leraren praktijkonderwijs in Nederland.

Door de afstudeerrichting zal de opleiding van pabo-studenten beter aansluiten op de kennis en vaardigheden die ze in de toekomst in het praktijkonderwijs nodig hebben. Zo wijkt de begeleiding en activering van de doelgroep in het praktijkonderwijs af van andere onderwijsdoelgroepen. Ook lopen studenten stage op De Brêge. Hiermee wordt volgens De Brêge – een school voor praktijkonderwijs – een kwaliteitsslag gemaakt.

De afstudeerrichting start in jaar 3 van de pabo. Na aanmelding wordt door een selectiecommissie bepaald of de student ook de afstudeerrichting mag volgen. Het zal naar verwachting gaan om 5 tot 6 pabo-studenten per jaar, omdat er voldoende stagemogelijkheden moeten zijn.

Vrijstellingen

Tijdens de tweedegraads opleiding kunnen pabo-gediplomeerden in aanmerking komen voor vrijstellingen, onder andere voor vakken gericht op pedagogisch-didactische vaardigheden. Echter, welke vrijstellingen worden gegeven, hangt af van het jaar waarin het getuigschrift van de pabo-gediplomeerden is uitgegeven en van de relevante en actuele werkervaring die is opgedaan (Ministerie van OCW, 2012b).

Vanuit de interviews met lerarenopleidingen blijkt dat in de speciale opleidingsroutes tot tweedegraads docent automatisch vrijstellingen zitten voor pabo-gediplomeerden. Ook lerarenopleidingen die geen speciale opleidingsmogelijkheden bieden, bieden allemaal de mogelijkheid tot het verkrijgen van vrijstellingen. Deze vrijstellingen zijn vaak ook gericht op de pedagogisch-didactische vaardigheden. De minor 'vmbo' leidt eveneens tot vrijstellingen, net als oriënterende stages. In dit kader biedt een opleiding pabo-gediplomeerden een gestandaardiseerd contract aan, waarin de modules die nog gevolgd moeten worden staan beschreven. Dit is mogelijk omdat pabo-gediplomeerden over het algemeen dus beschikken over goede pedagogisch-didactische vaardigheden.

Vakinhoudelijk en vakdidactisch krijgen pabo-gediplomeerden doorgaans geen vrijstellingen, aangezien ze zich op dit vlak juist nog moeten ontwikkelen. Soms zijn beperkt vakinhoudelijke vrijstellingen mogelijk. Het gaat dan om het vak Nederlands en soms ook om het vak wiskunde.

De opleidingen – op maat of na vrijstellingen – hebben vaak gemiddeld een opleidingsduur van twee tot drie jaar. De spreiding van de tijdsduur varieert van 1,5 jaar tot vier jaar. De uiteindelijke duur van de opleiding is volgens lerarenopleidingen mede afhankelijk van de tijd die een student naast het werken aan de studie kan besteden. Zo stelt Driestar Hogeschool dat pabo-gediplomeerden meestal toch wel vier jaar over de studie doen, enerzijds omdat het ze vaak veel tijd kost om de vakinhoud eigen te maken, anderzijds omdat het rooster niet geheel kan worden aangepast aan deze studenten. Resultaat is wel dat deze studenten een studielast hebben die veel hanteerbaarder is dan het volledige aantal ects, aldus de betreffende hogeschool. Wel kan dit problemen opleveren met de bevoegdheid die, volgens de cao, in twee jaar gehaald moet worden.

Procedurebeschrijving

Vrijstellingen kunnen aangevraagd worden door gebruik te maken van een competentiegerichte intake of een EVC-assessment, afhankelijk van de opties die de

lerarenopleiding aanbiedt. De verschillen tussen deze mogelijkheden staan in tabel 2.2 weergegeven.

Tabel 2.2 Competentiegerichte intake versus EVC-assessment

	<i>Competentiegerichte intake</i>	<i>EVC-assessment</i>
Intake	Via de opleiding	Onafhankelijke EVC-assessoren
Kosten	Intake is kosteloos	Kosten van assessment zijn voor pabo-gediplomeerde. Kosten verschillen per instelling.
Investering	Intakedossier samenstellen (ongeveer 10 uur)	EVC-portfolio samenstellen (ongeveer 50 uur)
Opleidingsafhankelijk	Intake is opleidingsafhankelijk	EVC-rapportage is opleidingsonafhankelijk. Men kan na een EVC-assessment ook nog bij een andere hogeschool terecht.
Tijdsduur	Tijdsduur onbekend, maar traject heeft kortere tijdsduur dan EVC-assessment.	Traject duurt 8 – 10 weken

Bron: Elzinga (2011) en informatie uit interviews

Uit de interviews met de lerarenopleidingen wordt duidelijk dat voornamelijk door middel van intake gesprekken dan wel intake assessments wordt gekeken welke vakken pabo-gediplomeerden nog moeten volgen en voor welke vakken zij vrijstellingen kunnen krijgen. Veelal wordt het pabo-programma als referentiekader gebruikt. In enkele gevallen wordt een examencommissie betrokken bij het goedkeuren van de vrijstellingen. Voor sommige trajecten gelden aanvullende voorwaarden. Zo is het voor het pabo-versneld traject ook noodzakelijk dat de pabo-gediplomeerde lesgeeft op een vo-school.

Op de meeste hogescholen wordt geen EVC-traject (meer) aangeboden waarmee vrijstellingen vastgesteld kunnen worden. Weinig kandidaten maakten gebruik van het traject, waardoor de bureaunkosten niet gedekt konden worden. Ook is er volgens enkele hogescholen veel juridische onduidelijkheid rondom de EVC. Daarbij levert het EVC-traject over het algemeen dezelfde vrijstellingen op als de intake, maar zijn de kosten en tijdsinvestering relatief hoog. Zo variëren de kosten van € 700 tot € 2000 en dient de student een portfolio samen te stellen. Op de scholen waar wel een EVC-traject wordt aangeboden, wordt er nagenoeg geen gebruik van het traject gemaakt.

Kosten

Over het algemeen geldt de regel dat pabo-gediplomeerden voor de tweedegraads lerarenopleiding het hogere instellingscollegegeld moeten betalen. Hogescholen kunnen hier, indien gewenst, wel vanaf wijken. Dit gebeurt momenteel in beperkte mate: er zijn enkele hogescholen die tijdelijk een uitzondering voor pabo-gediplomeerden maken. Pabo-gediplomeerden zijn het instellingscollegegeld verschuldigd omdat de tweedegraads opleiding voor pabo-gediplomeerden een tweede bacheloropleiding is en overheidssubsidie voor deze tweede opleiding ontbreekt. Het instellingscollegegeld bedraagt tussen de € 4000 en € 7250 euro per jaar.

Door het instellingscollegegeld loopt de instroom van pabo-gediplomeerden in het vo terug, zo stellen onder andere verschillende lerarenopleidingen en betrokken organisaties. Lerarenopleidingen, vakbonden en de VO-raad hebben in het verleden

dan ook - tevergeefs - bij het ministerie gevraagd de overheidssubsidie voort te zetten, zodat het instellingscollegegeld teruggedraaid kan worden.

Meest gekozen opleidingsroute en vakken

Waar mogelijk maken pabo-gediplomeerden gebruik van de speciale opleidingsroutes. Als deze mogelijkheid niet wordt aangeboden door de betreffende hogeschool, kiest het merendeel voor de reguliere deeltijd opleiding tot tweedegraads leraar. Op basis van de verleende vrijstellingen wordt dit deeltijdtraject verkort. Het merendeel van de pabo-gediplomeerden kiest voor het vak Nederlands. Ook kiest men voor wiskunde en in mindere mate voor aardrijkskunde of geschiedenis, zo komt uit zowel de interviews met lerarenopleidingen naar voren als uit de interviews met zowel brede scholengemeenschappen als vmbo-scholen. Dit is volgens de geïnterviewden ook een aannemelijke keuze, gezien de studieachtergrond van pabo-gediplomeerden. In onderstaand kader wordt nader ingegaan op het vak omgangskunde dat enkele hogescholen aanbiedt.

Omgangskunde

Op enkele hogescholen hebben studenten de mogelijkheid om het vak omgangskunde te studeren. In de media is enige ophef geweest over deze studie. Zo zouden studenten omgangskunde enige jaren verkeerde voorlichting hebben gekregen van de betrokken hogescholen over het beroepsperspectief en hun benoembaarheid als docent. Studenten dachten hierdoor dat aan hun getuigschriften behaald na 1 augustus 2006 een brede bevoegdheid voor het praktijkonderwijs en voor het onderwijs aan lwoo geïndiceerde leerlingen in het vmbo was verbonden. Echter, pabo-gediplomeerden die beschikken over een getuigschrift van deze opleiding zijn over het algemeen alleen benoembaar voor het vak omgangskunde. Omdat dit vak in het vo nauwelijks voorkomt, kunnen zij met deze opleiding niet of nauwelijks leraar worden in het vo.

Het ministerie van OCW heeft in reactie hierop met vier hogescholen en het ISO een modus gevonden om deze studenten toch een toekomstperspectief in het vo te bieden. De betrokken hogescholen gaan de studenten noodzakelijke bijscholing bieden en betalen de hiermee gemoeide kosten. Hierdoor worden de studenten benoembaar als leraar voor het onderwijs in tien vakken aan aansluitend voor lwoo geïndiceerde leerlingen in het VMBO en praktijkonderwijs, mits zij de aanvullende scholing met goed gevolg zullen afronden. Ook zal de voorlichting aan studenten en toekomstige studenten omgangskunde aangepakt worden. Hogescholen zullen duidelijk vermelden welke bevoegdheid studenten kunnen krijgen en wat het arbeidsperspectief is na afronding van deze opleiding (Rijksoverheid, 2012).

Omgangskunde in de praktijk

De geïnterviewde lerarenopleidingen in dit onderzoek geven nagenoeg allemaal aan geen studenten op te leiden tot leraar omgangskunde. Enkele van deze lerarenopleidingen stellen dat zij studenten niet zouden aanraden dit vak te volgen, vanwege de arbeidsperspectieven. Hogescholen waar omgangskunde wel gedoceerd wordt, stellen dat deze studenten vaak binnen het mbo werkzaam zijn als docentcoach of als leerlingbegeleider. Uit de interviews met vo-scholen volgt een soortgelijk beeld. Op veel van de geïnterviewde vo-scholen geniet de opleiding voor het vak omgangskunde geen voorkeur. Deze opleiding biedt volgens verschillende scholen te weinig perspectief in het vo, waardoor de opleiding niet gepromoot wordt. Als er leraren omgangskunde werkzaam zijn op een school, staan zij niet voor de klas maar zijn zij werkzaam in een onderwijsondersteunende functie.

3 PABO-GEDIPLOMEERDEN IN HET VO

Dit hoofdstuk gaat in op pabo-geïdiplomeerden in het vo. Paragraaf 2.1 behandelt het aantal pabo-geïdiplomeerden. In paragraaf 2.2 leest u welke aanvullende opleidingsachtergrond pabo-geïdiplomeerden hebben en paragraaf 2.3 vermeldt op welk niveau en voor welke vakken ze lessen verzorgen en hoeveel werkervaring pabo-geïdiplomeerden over het algemeen hebben. De informatie uit deskresearch en interviews met schoolleiders en p&o'ers van vo-scholen vormt de basis voor dit hoofdstuk.

Samenvatting

Pabo-geïdiplomeerden in het vo

Er zijn ongeveer 3.300 pabo-geïdiplomeerden werkzaam in het reguliere vo. Deze leraren hebben vaak een diploma van voor de wet BIO van 2006 en geven hoofdzakelijk les op vmbo-scholen. Daarnaast werken ruim 1.800 pabo-geïdiplomeerden in het praktijkonderwijs. Hiervan heeft een tiende deel zijn pabodiploma na 2006 behaald.

Aanvullende opleidingsachtergrond

Ook uit de interviews blijkt dat pabo-geïdiplomeerden vooral in het vmbo werkzaam zijn en dat de meeste pabo-geïdiplomeerden het pabo-diploma voor 2006 behaald hebben. Wel blijkt dat door de veranderende wet- en regelgeving pabo-geïdiplomeerden steeds vaker hun tweedegraads bevoegdheid moeten halen om bevoegd les te kunnen geven in het vo. Vaak halen ze deze in deeltijd naast hun baan als leraar. In de meeste gevallen kiezen de pabo-geïdiplomeerden voor een tweedegraads opleiding voor het vak Nederlands.

Niveau, vakken en werkervaring

Vaak geven pabo-geïdiplomeerden les op het vmbo. Scholen zetten pabo-geïdiplomeerden vaak breder in dan volgens hun beperkte bevoegdheid zou mogen. Pabo-geïdiplomeerden geven meestal les in vakken als Nederlands en wiskunde, maar in beperkte mate geven zij ook les in vakken waarvoor zij niet bevoegd zijn, zoals natuur- en scheikunde. Pabo-geïdiplomeerden werkzaam in het vo hebben doorgaans al enige jaren werkervaring in het po, maar door de afnemende arbeidsmarktkansen in het po solliciteren steeds vaker recentelijk afgestudeerde pabo-geïdiplomeerden in het vo. In lijn hiermee blijkt dat pabo-geïdiplomeerden die een tweedegraads opleiding volgen doorgaans enige werkervaring hebben, maar dat de laatste tijd meer pabo-geïdiplomeerden rechtstreeks vanuit de pabo-opleiding doorstromen naar de tweedegraads lerarenopleiding.

3.1 Aantal pabo-geïdiplomeerden

Volgens het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2011b) wordt ruim vijf procent van de lessen in het reguliere vo verzorgd door een leraar met ten hoogste een pabodiploma. In totaal gaat het volgens onderzoek van Paulussen-Hoogeboom, van Cooten en Berndsen (2010) om ongeveer 3300 leraren die in 2007 les gaven in het reguliere vo⁷. Het merendeel van deze groep heeft een pabodiploma behaald voordat de Wet BIO (2006) van kracht was. Een kleine groep, zo'n 0,1 procent, heeft een pabodiploma van de periode na de invoering van deze wet. In tabel 3.1 is dit verder af te lezen. Tevens is te zien in welke onderwijstypen leraren met een pabodiploma werken. Op basis van tabel 3.1 kan geconcludeerd worden dat pabo-

⁷ Het praktijkonderwijs valt hier buiten.

gediplomeerden vooral op vmbo-scholen en schoolgemeenschappen met een vmbo-afdeling werkzaam zijn. Volgens Paulussen-Hoogeboom, van Cooten en Berndsens (2010) werken pabo-gediplomeerden vaker op vmbo-scholen wanneer er ook scholen voor po en praktijkonderwijs onder het bestuur vallen.

Tabel 3.1 Percentage pabo-gediplomeerden naar schooltype 2007

	<i>Pabo t/m 2006</i>	<i>Pabo na 2006</i>	<i>Overig</i>	<i>Totaal</i>
Vmbo	12,9 %	0,1 %	87 %	100 %
Havo/vwo	0,6 %	0,0 %	99,4 %	100 %
Vmbo-tl/havo/vwo	2,1 %	0,0 %	97,8 %	100 %
Brede scholengemeenschap	5,9 %	0,1 %	94 %	100 %
Totaal aantal leraren	3.251	38	59.069	62.358 ⁸

Bron: Paulussen-Hoogeboom, van Cooten en Berndsens (2010).

Uit de resultaten van een enquêteonderzoek onder pas afgestudeerde pabo-studenten blijkt dat het merendeel van de pabo-gediplomeerden in het basisonderwijs terecht komt. Dit geldt voor bijna drie kwart van de ruim 1.800 pabo-gediplomeerden die de enquête hebben ingevuld. Enkele geënquêteerde pabo-studenten, wat neerkomt op ruim 2 procent, zijn in het vo gaan werken. Zij werken ook volgens deze enquête voornamelijk op vmbo-scholen, maar zijn in zeer beperkte mate ook op havo/vwo-scholen aan de slag gegaan (Paulussen-Hoogeboom, van Cooten en Berndsens, 2010).

Gegevens over scholen voor praktijkonderwijs ontbreken in tabel 3.1. Wel blijkt uit aanvullend enquêteonderzoek⁹ dat ruim een derde van de pabo-gediplomeerden, ongeveer 1.800, op een zelfstandige school voor praktijkonderwijs werkt. Hiervan hebben bijna 200 pabo-gediplomeerden hun diploma na 1 augustus 2006 behaald. Op tweederde van de scholen voor praktijkonderwijs bestaat het lerarenteam voor meer dan 50 procent uit leraren met alleen een pabodiploma. Dit komt bij de overige schooltypen niet voor (Paulussen-Hoogeboom, van Cooten en Berndsens, 2010).

Uit de voor dit onderzoek uitgevoerde interviews met schoolleiders en p&o-ers van vo-scholen blijkt dat alle participerende scholen pabo-gediplomeerden in dienst hebben. Hoeveel pabo-gediplomeerden er daadwerkelijk in dienst zijn, hangt onder andere samen met het schooltype en de schoolgrootte. In tabel B1 in bijlage 3 staat het totaal aantal pabo-gediplomeerden per geïnterviewde school/scholengemeenschap weergegeven. De brede scholengemeenschappen stellen dat op hun havo/vwo-afdelingen nagenoeg geen pabo-gediplomeerden werkzaam zijn. Op vmbo-locaties, oude mavo-locaties en zorglocaties zijn daarentegen meer pabo-gediplomeerden werkzaam. Op enkele van deze vmbo-afdelingen is nagenoeg 50 procent van de leraren pabo-gediplomeerd.

Op het merendeel van de participerende scholen waren dankzij de 3^e graads bevoegdheid aanvankelijk meer pabo-gediplomeerden werkzaam. Veranderende wet- en regelgeving heeft ertoe geleid dat pabo-gediplomeerden met een diploma behaald na 2006 eerst een aanvullende opleiding moeten voltooien om bevoegd voor de klas te staan in het vo, met uitzondering van het praktijkonderwijs. Over deze aanvullende opleidingsachtergrond wordt in de volgende paragraaf ingegaan.

⁸ Aangezien bepaalde vakken en groepen leraren, zoals leraren in het praktijkonderwijs, buiten beschouwing zijn gelaten, stemt dit totaal niet overeen met het totaal aantal werkzame leraren in het voortgezet onderwijs.

⁹ Internetenquête uitgezet onder alle 580 vo-scholen met ten minste vmbo en/of praktijkonderwijs.

3.2 Aanvullende opleidingsachtergrond

Verschillende pabo-diploma's

Zowel uit het onderzoek van Paulussen-Hoogeboom, van Cooten en Berndsen, 2010) als uit de interviews blijkt dat scholen verschillende groepen pabo-gediplomeerden in dienst hebben. Allereerst zijn er leraren op deze scholen werkzaam met een diploma van de Kweekschool of Pedagogische Academie. Voorts zijn er leraren met een pabo-diploma behaald voor augustus 2006 en pabo-gediplomeerden met een diploma behaald na augustus 2006. Als geschetst in paragraaf 2.1 bepaalt het soort diploma waar pabo-gediplomeerden reeds over beschikken of ze een aanvullende opleiding nodig hebben. Er wordt hierna daarom steeds gedoeld op pabo-gediplomeerden die een tweedegraads bevoegdheid moeten behalen om bevoegd een vak in het vo te geven.

Belang tweedegraads bevoegdheid

Uit de interviews met vo-scholen blijkt dat zowel brede scholengemeenschappen als vmbo-scholen er belang aan hechten dat pabo-gediplomeerden hun tweedegraads bevoegdheid halen. Leraren worden weliswaar doorgaans onbevoegd aangetrokken, maar moeten vervolgens wel een tweedegraads bevoegdheid halen als zij op de vo-school werken. Dit wordt hen onder andere tijdens sollicitatiegesprekken meegedeeld. Enkele scholen stellen harde eisen als het gaat om het behalen van de tweedegraads bevoegdheid. Indien de bevoegdheid niet gehaald wordt binnen de overeengekomen periode, doorgaans twee jaar, kan een uitstroomtraject volgen.

Trajecten naar tweedegraads bevoegdheid

Uit het in paragraaf 3.1 genoemde enquêteonderzoek¹⁰ blijkt dat op iets meer dan een derde van de scholen die aan het onderzoek hebben deelgenomen leraren werken met een pabo diploma die een tweedegraads lerarenopleiding volgen (65 leraren). Dit komt minder vaak voor in het praktijkonderwijs. Op een kwart van de scholen zijn leraren met een pabo-diploma werkzaam die een zij-instroomtraject volgen (47 leraren).¹¹ In het praktijkonderwijs komt dit wederom het minst vaak voor: slechts op één praktijkschool volgt een leraar met een pabodiploma een zij-instroomtraject. Wel neemt het aantal leraren die een tweedegraads lerarenopleiding volgen toe, naarmate er meer verschillende onderwijstypen op de school worden aangeboden (brede scholengemeenschap).

De secundaire analyse die Paulussen-Hoogeboom, van Cooten en Berndsen hebben uitgevoerd op het populatiebestand van de Informatie Beheer Groep laat nagenoeg hetzelfde beeld zien. Van de bijna 1.400 personen die al eerder een pabo-opleiding hebben afgerond en in 2008 opnieuw een lerarenopleiding hebben afgerond, heeft slechts zes procent een tweedegraads opleiding afgerond (Paulussen-Hoogeboom, van Cooten en Berndsen, 2010).

Aangezien leraren een aanvullende opleiding vaak combineren met het leraarschap volgt een groot deel van de pabo-gediplomeerden een reguliere tweedegraads opleiding in deeltijd, zo blijkt uit de interviews met vo-scholen. Daarnaast wordt door enkele leraren gebruik gemaakt van speciale opleidingsroutes, zoals de verkorte opleiding tot tweedegraads docent bij Saxion Next, het afstandsleren en minors tijdens de pabo. Routes zoals het zij-instroomtraject zijn vaak moeilijker te

¹⁰ Internetenquête uitgezet onder alle 580 vo-scholen met ten minste vmbo en/of praktijkonderwijs.

¹¹ Inmiddels is de subsidiemogelijkheid voor pabo-gediplomeerden komen te vervallen en kunnen ze hier geen beroep meer op doen.

financieren, zo stelt een brede scholengemeenschap. Een enkele pabo-gediplomeerde is bezig met het halen van de eerste graads bevoegdheid in deeltijd.

3.3 Niveau, vakken en werkervaring

Meestal vmbo

Uit de interviews met vo-schoolleiders van brede scholengemeenschappen blijkt dat pabo-gediplomeerden in eerste instantie vaak worden ingezet op het vmbo. Zij starten in de onderbouw van het vmbo, maar kunnen na verloop van tijd doorgroeien naar de bovenbouw van het vmbo of naar de onderbouw havo/vwo. Dit heeft onder andere te maken met de ambitie, ervaring en mogelijkheden van de pabo-gediplomeerde in kwestie. Zo speelt vakinhoud in de onderbouw van het vmbo een minder sterke rol dan in de bovenbouw van het vmbo of de onderbouw van havo/vwo. Ook op vmbo-scholen en scholen voor praktijkonderwijs starten pabo'ers doorgaans in de onderbouw. Vervolgens groeien zij door naar de bovenbouw.

Bredere inzet dan bevoegdheid toelaat

Minder dan de helft van de lessen die door pabo-gediplomeerden afgestudeerd voor 1 augustus 2006 worden gegeven, worden met de juiste bevoegdheid gegeven (Paulussen-Hoogeboom, van Cooten en Berndsen, 2010). Hieruit blijkt dat deze leraren ook lesgeven in sectoren en in vakken waarvoor ze niet bevoegd zijn. Vrijwel alle vo-scholen zetten pabo-gediplomeerden breder in dan zou mogen gezien de beperkte bevoegdheid die sommige pabo-gediplomeerden hebben. Pabo-gediplomeerden die na 1 augustus 2006 hun diploma hebben behaald, geven voornamelijk onbevoegd of benoembaar les onder artikel 33.3 (91 procent)¹².

Veel Nederlands en wiskunde

In tabel 3.2 wordt weergegeven welke vakken pabo-gediplomeerden geven. Vakken die zij het meest geven, zoals Nederlands en wiskunde, vallen binnen het beperkte gebied waarin pabo-gediplomeerden met een diploma behaald voor 1 augustus 2006 les mogen geven. Dit zijn bovendien vakken waar een relatief hoog aantal lessen per week voor staat en waar dus veel leraren voor nodig zijn. Toch valt op dat pabo-gediplomeerden ook in beperkte mate vakken geven waarvoor zij op basis van hun diploma leraar po niet bevoegd zijn, zoals natuur- en scheikunde. Hoewel het praktijkonderwijs ontbreekt in tabel 3.2 blijkt uit aanvullend enquêteonderzoek van Paulussen-Hoogeboom, van Cooten en Berndsen (2010) dat ook hier voornamelijk les wordt gegeven in de vakken Nederlands en wiskunde.

Tabel 3.2 Percentage lessen verzorgd voor pabo-gediplomeerden naar vak

<i>Vak¹³</i>	<i>Percentage lessen</i>
Nederlands*	26,6
Wiskunde*	14,0
Engels	6,0
Biologie	5,2
Aardrijkskunde*	3,7
Lichamelijke opvoeding*	3,5

¹² Benoeming onder het derde lid van artikel 33 WVO is uitsluitend bedoeld voor noodgevallen (wanneer voor een vacature of ter vervanging van een tijdelijk afwezige leraar geen bevoegde leraar kan worden aangetrokken).

¹³ Er zijn alleen vakken opgenomen waar pabo-gediplomeerden meer dan 1 procent van hun lessen voor verzorgen.

Algemene economie	2,9
Geschiedenis*	2,7
Mens en maatschappij (vmbo)	2,4
Natuurkunde en scheikunde (basisvorming)	2,2
Maatschappijleer*	2,1
Techniek*	2,0
Handel en administratie	1,9
Duits	1,9
Bouwbreed (vmbo)	1,7
Informatiekunde	1,7
Verzorging*	1,5
Tekenen*	1,4
Natuurkunde	1,2
Frans	1,1
Handenarbeid*	1,1

* Vakken waarvoor pabo-gediplomeerden, die voor 1 augustus 2006 zijn afgestudeerd, een beperkte bevoegdheid hebben.

Bron: Paulussen-Hoogeboom, van Cooten en Berndsen (2010).

Ook uit de interviews met vo-scholen blijkt dat - in aansluiting op de dominante opleidingsvoorkeur voor het vak Nederlands - door de meeste pabo-gediplomeerden het vak Nederlands wordt gedoceerd. Daarnaast stellen de geïnterviewden dat pabo-gediplomeerden naast het vak Nederlands een variatie aan vakken geven, zoals wiskunde, wereldoriëntatie en Engels. Dit hangt volgens enkele scholen samen met de behoefte van scholen, ofwel welke tekortvakken er zijn. In mindere mate worden zij ingezet voor de vakken natuur- en scheikunde.

Op enkele scholen wordt gebruik gemaakt van het concept 'minder handen voor de klas'. Hier worden pabo-gediplomeerden vaak voor ingezet. Bij gebruik van 'minder handen voor de klas' hebben leraren een eigen klas en geven ze breed les aan deze klas. Dit houdt in dat meestal alle vakken aan dezelfde groep gegeven worden.

Werkervaring pabo-gediplomeerden

Als pabo-gediplomeerden de overstap naar het vo maken, hebben zij vaak al enige werkervaring in het po. Opvallend is volgens enkele geïnterviewde vo-scholen dat zij tegenwoordig ook zien dat recent afgestudeerde pabo-gediplomeerden zich melden. Dit heeft volgens deze scholen te maken met enerzijds een toenemende belangstelling vanuit deze doelgroep, maar heeft anderzijds ook te maken met de arbeidsmarktsituatie in het po die enigszins verslechtert.

Uit de interviews met lerarenopleidingen blijkt dit eveneens. De geïnterviewde lerarenopleidingen geven aan dat de grootste groep pabo-gediplomeerden op de tweedegraads opleiding al werkzaam is in het vo. Zij gaan vanuit hun functie in het vo de tweedegraads bevoegdheid halen. Ook is er een groep met pabo-gediplomeerden die vanuit de pabo doorstroomt naar de tweedegraads opleiding of dit doet als zij net zijn afgestudeerd. Arbeidsmarktperspectieven in het po hebben hier volgens enkele lerarenopleidingen invloed op. Een lerarenopleiding stelt dat het voelt alsof momenteel meer pabo-gediplomeerden zich aanmelden die net zijn afgestudeerd. Er zijn momenteel echter geen kwantitatieve gegevens beschikbaar over pabo-ers die direct na de pabo doorstromen naar het vo en (dus) naar een tweedegraads opleiding.

4 ERVARINGEN MET PABO-GEDIPLOMEERDEN

Verschillende groepen pabo-gediplomeerden zijn werkzaam in het v(mb)o. Dit blijkt onder andere uit paragraaf 3.1. Zijn vo-scholen echter tevreden met het functioneren van pabo-gediplomeerden? Deze vraag is onder andere relevant als gekeken wordt naar de behoefte van vo-scholen aan pabo-gediplomeerden. In de onderstaande paragraaf wordt daarom ingegaan op de vraag welke ervaringen scholen hebben met pabo-gediplomeerden tijdens de opleiding en tijdens hun werkzaamheden als leraar. Daarnaast is het van belang welke ervaringen scholen hebben met de lerarenopleidingen als het gaat om het opleiden van pabo'ers, omdat de opleiding invloed heeft op de ontwikkeling van de leraar. Ook hierop wordt in deze paragraaf ingegaan. De inhoud van dit hoofdstuk is voornamelijk gebaseerd op interviews met schoolleiders en p&o-ers van vo-scholen en met deskundigen van lerarenopleidingen. Bij enkele onderdelen is informatie toegevoegd vanuit de literatuur.

Samenvatting

Ervaringen vo-scholen

Vo-scholen hebben over het algemeen positieve ervaringen met pabo-gediplomeerden. Zo zijn ze gemotiveerd om hun tweedegraads bevoegdheid te halen. Wel blijkt dat de combinatie van werken en leren zwaar is en dat de vakinhoud van de opleiding een knelpunt is waardoor de opleiding langer kan duren dan gepland. Aangezien ze vakinhoudelijk over het algemeen iets minder uitblinken en juist sterk zijn op pedagogisch-didactisch vlak, achten scholen ze uitermate geschikt voor het vmbo, vooral voor het vakgebied Nederlands. Scholen hebben een voorkeur voor pabo-gediplomeerden met enige jaren werkervaring in het po. De begeleiding van pabo-gediplomeerden verschilt niet van de begeleiding die andere leraren ontvangen. De ervaringen met lerarenopleidingen zijn redelijk positief, scholen stellen dat de kwaliteit van de opleidingen is toegenomen. Wel zouden scholen graag meer maatwerktrajecten en vrijstellingsmogelijkheden zien bij lerarenopleidingen voor pabo-gediplomeerden.

Ervaringen lerarenopleidingen

De geïnterviewde lerarenopleidingen ervaren pabo-gediplomeerden als goede, gemotiveerde en ervaren studenten. Behalve bij het vak Nederlands hebben ze wel meer moeite met de vakinhoud ten opzichte van studenten met een andere HBO-opleiding. Voormalige mbo'ers hebben ook iets meer moeite met de opleiding. Pabo-gediplomeerden zijn volgens de lerarenopleidingen inzetbaar in het gehele vo, waarbij ze uitermate geschikt zijn voor het vmbo vanwege hun didactisch-pedagogische vaardigheden. Om dezelfde reden acht men ze ook geschikt voor het mentorschap van een klas.

4.1 Ervaringen vo-scholen met pabo-gediplomeerden

De ervaringen van scholen met pabo-gediplomeerden zijn over het algemeen als goed te omschrijven. Vanzelfsprekend is het mogelijk dat een enkele pabo-gediplomeerde onvoldoende functioneert in het v(mb)o, maar hier is volgens de geïnterviewde scholen slechts in zeer beperkte mate sprake van.

Gemotiveerd tot volgen tweedegraads lerarenopleiding

Pabo-gediplomeerden zijn volgens de scholen doorgaans gemotiveerd om de tweedegraads bevoegdheid te halen als dit van hen verwacht wordt. De meeste pabo-gediplomeerden vinden het zinvol om te studeren, vooral als zij de opgedane kennis in de praktijk kunnen toepassen. Het is echter niet altijd makkelijk om de opleiding af te ronden binnen de overeengekomen periode. Sommige pabo-

gediplomeerden hebben volgens de scholen moeite met de combinatie werken en leren. Zo stelt een school dat de school genoeg werk voor ze heeft, waardoor de opleiding soms op de tweede plaats komt. Hoewel pabo-gediplomeerden dan nog steeds hun best doen, staan ze ook onder druk om op school werk te blijven doen. Ook zorgt de vakinhoud bij sommige pabo-gediplomeerden voor knelpunten. Vakinhoudelijk is het volgens de meeste scholen dan ook bijbenen. Enkele scholen stellen zelfs dat het niveau van bepaalde vakken voor pabo-gediplomeerden te hoog ligt. Hoewel pabo-gediplomeerden de opleiding wel vaak afronden, zorgen de bovenstaande elementen ervoor dat de studie soms meer tijd in beslag kan nemen. Volgens het merendeel van de scholen duurt de opleiding voor pabo-gediplomeerden gemiddeld twee tot drie jaar. Dit komt overeen met de informatie die lerarenopleidingen verstrekken (paragraaf 2.2).

Pedagogisch-didactisch sterk

Ook tijdens het werk als leraar zijn pabo-gediplomeerden volgens de meeste geïnterviewde scholen gemotiveerd. De ervaringen met pabo-gediplomeerden als leraar omschrijven zij doorgaans dan ook als goed en positieve ervaringen hebben de overhand. Vanzelfsprekend zijn er altijd minder geschikte leraren, maar dit is niet exclusief voorbehouden voor deze groep leraren. Pedagogisch en didactisch zijn pabo-gediplomeerden volgens alle scholen dan ook goed onderlegd, waardoor ze een speciale wijze hebben om de doelgroep op het v(mb)o te benaderen. Zo zijn ze volgens een school van nature meer betrokken bij leerlingen dan de gemiddelde tweedegraads docent. Een andere school stelt dat pabo-gediplomeerden door hun pabo-achtergrond kindgericht te werk gaan, terwijl andere leraren vaak vakgericht te werk gaan. Deze achtergrond wordt door de school als positief gezien. Collega's kunnen bijvoorbeeld leren van het pedagogisch klimaat van pabo-gediplomeerden. Pabo-gediplomeerden kunnen op hun beurt weer leren van andere docenten. Zo leren beide kanten van elkaar en investeren ze in elkaar.

Deze positieve ervaring wordt ondersteund vanuit de literatuur. Directeuren en schoolbesturen achten pabo-gediplomeerden geschikt om les te geven binnen het vo vanwege hun brede pedagogisch-didactische ervaring. In tabel 4.1 staat de beoordeling uiteengezet van leraren met alleen een pabodiploma vergeleken met tweedegraads leraren. Hieruit blijkt dat een grote groep directeuren en schoolbesturen de pedagogische kwaliteit van leraren met alleen een pabodiploma beter of veel beter vindt in vergelijking met de pedagogische kwaliteit van leraren met een tweedegraads diploma. Ook volgens Elzinga (2011) zijn directeuren zeer tevreden over de pedagogische kwaliteiten van pabo-gediplomeerden die men in dienst heeft. Deze worden als zeer goed ervaren, ook voor kinderen in de puberleefijd. Minder te spreken zijn directeuren en schoolbesturen over het kennisniveau van pabo-gediplomeerden. Een derde van de directeuren en schoolbesturen vindt het niveau van pabo-gediplomeerden minder goed in vergelijking met het kennisniveau van tweedegraads leraren (zie tabel 4.1). Een soortgelijke conclusie wordt getrokken de monitor alternatieve instroom in de sector voortgezet onderwijs (Hoogeveen, Hoffius & Van Dijk, 2011).

Tabel 4.1 Beoordeling leraren pabodiploma, vergeleken met tweedegraads leraren (N = 172).

	<i>Veel minder goed</i>	<i>Minder goed</i>	<i>Even goed</i>	<i>Beter</i>	<i>Veel beter</i>	<i>Weet niet</i>
Pedagogische kwaliteit	0,6 %	1,9 %	32,5 %	34,4 %	21,9 %	8,8 %
Didactische kwaliteit	0,6 %	6,3 %	50,6 %	22,5 %	10 %	10 %
Leerlingzorg	0,6 %	0,6 %	41,9 %	26,9 %	19,4 %	10,6 %
Kennisniveau	1,9 %	30,2 %	49,7 %	5,7 %	1,3 %	11,3 %

Bron: Paulussen-Hoogeboom, van Cooten en Berndsens (2010).

Vakinhoudelijk vooral geschikt voor vmbo

De positieve ervaringen met pabo-gediplomeerden gelden volgens enkele geïnterviewden vooral als zij worden ingezet in het vmbo, omdat hier de nadruk op de vakinhoud minder sterk aanwezig is. Vakinhoudelijk komen ze bij andere richtingen vaak voor afronding van de tweedegraads opleiding tekort. Helemaal als je in de bovenbouw vmbo of bovenbouw havo/vwo les wilt geven, is volgens enkele scholen respectievelijk de aanvullende tweede- of eerstegraads opleiding essentieel. Echter, ook na afronding van de tweedegraads opleiding is de vakinhoud in enkele gevallen nog een struikelblok. Zo stelt een school dat het kunnen spelen met leerstof een kunst is die niet alle pabo'ers even goed bezitten. Als leraar moet je bijvoorbeeld boven de leerstof staan. Iedereen kan trucs geleerd worden om te rekenen, maar als je als leraar het rekenen niet kan doorgronden, kan je nooit goed lesgeven. Daar moet dan ook vaak aanvullend in geïnvesteerd worden.

Voorkeur voor pabo-gediplomeerde met ervaring in het po

In het onderzoek van Van Kessel, Kurver en Uerz (2007) worden redenen gegeven door directeuren en schoolbesturen voor vo, die pleiten tegen de overstap van pabo-gediplomeerden naar het vo. Hierbij gaat het onder andere om onvoldoende vakkennis en een te lage basiskwaliteit van de doorstromende leraren afkomstig uit het po. Ook vindt een derde dat zij-instromers teveel begeleiding nodig hebben en heeft nog eens bijna 30 procent negatieve ervaringen met zij-instromers. Hierdoor neemt driekwart van de geïnterviewde schoolleiders uit het onderzoek van Paulussen-Hoogeboom, van Cooten en Berndsens (2010) liever een pabo-gediplomeerde aan die al werkervaring heeft opgedaan in het po.

Voorkeur voor Nederlands

Scholen en besturen voor vo stellen dat doorstromende leraren uit het po het beste Nederlands, aardrijkskunde en geschiedenis kunnen geven. De rest van de vakken wordt minder vaak opgegeven als keuze (Van Kessel, Kurver en Uerz, 2007). Aan leraren Nederlands is op vo-scholen ook daadwerkelijk behoefte, omdat hier veel vacatures voor openstaan¹⁴. Uit ander onderzoek blijkt dat 30 procent van de ondervraagde schooldirecteuren in het vo in de toekomst ook daadwerkelijk knelpunten verwacht in de vacaturevulling voor dit vak.¹⁵

¹⁴ Het aandeel openstaande vacatures voor het vak Nederlands in het voortgezet over het gehele schooljaar is 17,2 procent (zie www.stamos.nl, vacatures (schooljaar) voor leraren, naar vak en sector in het voortgezet onderwijs).

¹⁵ Dit blijkt uit de factsheet 'Tekortvakken in het voortgezet onderwijs' (CAOP, 2012).

Begeleiding gelijk aan andere leraren

Wel merken enkele scholen op dat pabo-gediplomeerden, als zij net werkzaam zijn in het v(mb)o, begeleiding en coaching behoeven. Zij moeten vaak wennen aan de doelgroep en de werkwijze op deze scholen, kortom: ze moeten wegwijz worden gemaakt op de school. Toch blijkt uit de interviews dat pabo-gediplomeerden doorgaans niet anders begeleid worden dan andere leraren. Vaak is er begeleiding, bijvoorbeeld door iemand uit de vakgroep. Enkele scholen beschikken over een speciaal begeleidingstraject voor startende leraren, waar pabo-gediplomeerden ook gebruik van kunnen maken.

4.2 Ervaringen vo-scholen met lerarenopleidingen

Redelijk positief

Om als pabo-gediplomeerde de tweedegraads bevoegdheid te halen, is een aanvullende opleiding noodzakelijk. In dit kader hebben scholen eveneens ervaringen met lerarenopleidingen opgedaan. Over het algemeen zijn deze ervaringen ook als redelijk positief omschreven. Scholen geven wel aan dat de ervaringen per hogeschool kunnen wisselen. Enkele scholen stellen dat ten opzichte van vroeger de norm op de opleidingen omhoog is gegaan, omdat pabo-gediplomeerden nog veel moeten leren. Dit wordt als verbetering omschreven. Ook is er vanuit het onderwijsveld meer aandacht voor de kwaliteit van de pabo's.

Daarnaast is er volgens een andere school meer sprake van structuur tijdens de opleiding en wordt de voortgang goed besproken. Deze verbeteringen hebben ertoe geleid dat de opleiding inhoudelijk goed in elkaar zit. Een school heeft in dit kader samen met een hogeschool een speciaal traject ingezet om pabo-gediplomeerden klaar te stomen voor het vo. Ook deze ervaringen zijn als goed te omschrijven. Er kan nu meer gefocust worden op waar vanuit de school behoefte aan is, waardoor een kwaliteitslag gemaakt kan worden.

Behoeft aan maatwerktrajecten en vrijstellingen

Hoewel de ervaringen met lerarenopleidingen over het algemeen redelijk positief zijn, is het volgens de geïnterviewde vo-scholen voor pabo-gediplomeerden wel moeilijk om vrijstellingen te krijgen. Een school stelt dan ook dat hogescholen hier flexibeler mee kunnen omgaan, zonder vanzelfsprekend de kwaliteit uit het oog te verliezen. Daarnaast stellen enkele scholen dat lerarenopleidingen aandacht kunnen besteden aan de begeleiding van pabo-gediplomeerden en de communicatie tussen studenten en scholen. Dit laatste punt geldt echter niet exclusief voor pabo-gediplomeerden. In paragraaf 6.2 wordt nader ingegaan op maatwerktrajecten.

4.3 Ervaringen lerarenopleidingen met pabo-gediplomeerden

In de onderstaande paragraaf wordt achtereenvolgens ingegaan op de ervaringen die lerarenopleidingen hebben met pabo-gediplomeerden tijdens de opleiding, op de mening van de geïnterviewden wat betreft de competenties van pabo-gediplomeerden en waar in het vo pabo-gediplomeerden het beste kunnen worden ingezet.

Goede en gemotiveerde studenten

De geïnterviewde deskundigen van lerarenopleidingen zijn over het algemeen te spreken over pabo-gediplomeerden tijdens de tweedegraads opleiding. Gemiddeld genomen zijn het volgens de meeste lerarenopleidingen goede studenten, die gemotiveerd zijn om de opleiding te volgen en af te ronden. Ze doen volgens

verschillende opleidingen niet onder van de andere tweedegraads leraren die ze afleveren. Een lerarenopleiding stelt dat deze studenten vaak goed overwogen hebben waarom ze de opleiding willen volgen. In combinatie met hun motivatie uit dit zich in relatief lage uitvalcijfers op de meeste tweedegraads lerarenopleidingen. Een andere lerarenopleiding wijst op het arbeidsmarktperspectief dat voor deze groep hierbij vaak een rol speelt. Zo moeten pabo-gediplomeerden zonder arbeidsbetrekking, volgens deze lerarenopleiding, de opleiding zo snel mogelijk afronden om hun vaste lasten te kunnen betalen.

Ervaren studenten

Pabo-gediplomeerden hebben tijdens het volgen van de opleiding volgens meerdere lerarenopleidingen bovendien profijt van hun eerdere HBO-opleiding. Dit uit zich in een voorsprong qua pedagogische en didactische competenties, reflecterend vermogen, ervaring met planning en organisatorisch vermogen. Ook weten ze vaak goed hoe ze met de doelgroep moeten omgaan. Verder weten ze volgens deze lerarenopleidingen vaak hoe ze moeten studeren, hoe ze zelfstandig moeten werken en hebben ze studieritme.

Behalve Nederlands is vakinhoud lastig

Als pabo-gediplomeerden problemen ervaren tijdens de tweedegraads opleiding, dan komt dit volgens nagenoeg alle lerarenopleidingen voort uit de uitdaging die pabo-gediplomeerden te wachten ligt op het gebied van vakinhoud. Verschillende lerarenopleidingen stellen dat het wel degelijk uitmaakt welk vak pabo-gediplomeerden volgen als het gaat om de ervaringen die zij hebben. Voor het vak Nederlands zijn het vaak goede studenten, die kunnen meekomen. Deze opleiding is ook het meest verwant met de pabo. Als ze voor een ander vak kiezen, gaat het soms moeizamer. Andere HBO-opleidingen kunnen bijvoorbeeld meer verwant zijn met de vakinhoud van een tweedegraads opleiding dan de pabo.

Mbo-instromers meer moeite

De geïnterviewde lerarenopleidingen ervaren niet direct dat pabo-gediplomeerden lager opgeleid zijn dan enkele jaren geleden. Volgens een lerarenopleiding is dit geen pabo probleem, maar een algemeen HBO probleem. Wel hebben MBO leerlingen die zijn ingestroomd op de pabo volgens een lerarenopleiding soms meer problemen met het behalen van het juiste niveau tijdens de tweedegraads opleiding.

Inzetbaar in hele vo met voorkeur voor vmbo

Een groep van de geïnterviewde lerarenopleidingen stelt dat pabo-gediplomeerden overall inzetbaar zijn. Zowel in het vmbo, als op havo/vwo is behoefte aan hun pedagogische kwaliteiten. Je merkt in de praktijk echter dat ze vaak in het vmbo werken. Dit is volgens andere lerarenopleidingen dan ook de plaats waar zij het beste ingezet kunnen worden. Ze zijn immers pedagogisch goed onderlegd en zijn goed in staat om met eventuele gedragsproblemen om te gaan.

Als aanvulling hierop stelt een lerarenopleiding dat pabo-gediplomeerden ook goed ingezet kunnen worden als mentor. Ze hebben in het po of op de pabo vaak ervaring opgedaan met de hele dag voor één klas staan, waardoor ze veel ervaring hebben opgedaan met groepsprocessen. Hierdoor hebben ze ordeproblematiek eveneens goed in de vingers.

5 OVERSTAP PO-V(MB)O

Dit hoofdstuk richt zich op de bereidheid van zowel vo-scholen om mee te werken aan de overstap van pabo-gediplomeerden naar het vo (paragraaf 5.1) als van pabo-gediplomeerden zelf (paragraaf 5.2). De informatie in deze paragraaf is gebaseerd op literatuuronderzoek en interviews met vo-schoolleiders en p&o'ers op vo-scholen.

Samenvatting

Zowel po- als vo-scholen staan overwegend positief tegenover de overstap van pabo-gediplomeerden naar het vo. Pabo-gediplomeerden nemen over het algemeen het initiatief tot de overstap en vo-scholen faciliteren de overstap door te helpen bij het vinden van een geschikte opleiding, het (deels) financieren van de opleiding en het bieden van stageplaatsen en studieverlof. Ook de Lerarenbeurs wordt ingezet ter financiering van de opleiding. Volgens vo-directeuren wordt het arbeidsmarktperspectief voor pabo-gediplomeerden in het vo beïnvloed door de invoering van de Wet BIO in die zin dat vo-scholen als voorwaarde stellen dat pabo-gediplomeerden binnen een periode van twee jaar na aanstelling een tweedegraads bevoegdheid moeten halen. De – inmiddels niet meer van toepassing zijnde - mogelijkheid om een zij-instroomsubsidie te ontvangen zien veel vo-scholen als stimulans om pabo-gediplomeerden aan te stellen. Wel vrezen po-scholen dat ze goede po-docenten zullen kwijtraken door de doorstroom naar het vo.

Ongeveer 4 procent van de po-leraren geeft in onderzoek aan bereid te zijn over te stappen naar het vo. Door de afnemende arbeidsmarktperspectieven in het po neemt de bereidheid toe. De motivatie voor overstap is daarnaast vooral gelegen in hun ambitie zich verder te ontwikkelen. Een beter salaris en goede begeleiding zijn wel voorwaarden bij deze overstap. Men is bereid een tweedegraads opleiding te volgen voor de overstap naar het v(mb)o. De meeste pabo-gediplomeerden die oor hebben voor een overstap willen het vak Nederlands doceren in de onderbouw van het havo/vwo of vmbo tl.

5.1 Bereidheid vo-scholen aan overstap po-vo mee te werken

Grote bereidheid bij po- en vo-scholen

Iets meer dan 70 procent van de directeuren in het po en bijna 80 procent van de besturen in het vo vindt het een goede zaak dat leraren uit het po naar het vo kunnen overstappen (Van Kessel, Kurver en Uerz, 2007). Zij vinden dat leraren hierdoor meer perspectief kan worden geboden. Wel vrezen zij dat hierdoor nog minder mannen in het po zullen blijven werken. Ruim de helft van de vo-scholen geeft aan (misschien) bereid te zijn om leraren uit het po aan te stellen. In Almere en Zuidoost-Brabant is dit percentage relatief hoog, in Utrecht stad en Flevoland relatief laag. Volgens Van Kessel, Kurver en Uerz (2007) kan op basis van de opgaaf van schooldirecteuren zeker voor 117 fte aan leraren uit het po aangesteld worden in het vo.

Pabo-gediplomeerden initiatief overstap

Uit de interviews met vo-schoolleiders blijkt een grote mate van bereidheid om de overstap van pabo-gediplomeerden naar het vo te faciliteren. Zo stelt een vmbo-school dat de school goede, bevoegde leraren wil. Pabo-gediplomeerden maken deel uit van deze groep, waardoor de school bereid is de overstap te faciliteren. De bereidheid krijgt bij de meeste scholen echter doorgaans pas vorm nadat pabo-gediplomeerden de overstap naar het vo al hebben gemaakt. Dan wordt voornamelijk gekeken op welke wijze de pabo-gediplomeerde, als hij/zij nog geen volledige

bevoegdheid heeft, een tweedegraads bevoegdheid kan halen. Pabo-gediplomeerden worden dus niet actief gestimuleerd om over te stappen naar het v(mb)o en melden zich doorgaans zelf bij de school aan. De scholen zijn wat dit punt betreft nagenoeg unaniem: het initiatief om de overstap naar het v(mb)o te maken, moet door de pabo-gediplomeerde zelf genomen worden.

Faciliteren door vinden juiste opleiding en financiële ondersteuning

Hoewel het initiatief tot de overstap dus bij de pabo-gediplomeerde ligt, is het merendeel van de geïnterviewde scholen wel bereid om de pabo-gediplomeerde te helpen bij het vinden van een geschikte opleiding. De meeste scholen stellen dat het deels hun verantwoordelijkheid is pabo-gediplomeerden hierbij te helpen en ze allereerst te wijzen op de noodzaak op de opleiding af te ronden.

Meerdere scholen geven pabo-gediplomeerden informatie over hun eerdere ervaringen met hogescholen en opleidingen. Ook wordt op verschillende scholen besproken wat de mogelijkheden zijn qua opleiding en financiering van de opleiding. Deze taak is op het merendeel van deze scholen in handen van een opleidingscoördinator. Deze opleidingscoördinator voert op enkele scholen ook tijdens de opleiding gesprekken met de pabo-gediplomeerden om de voortgang van de opleiding te bespreken. Wel heeft de pabo-gediplomeerde bijna altijd zelf zeggenschap over waar hij/zij de opleiding gaat volgen. Ook is het doorgaans de bedoeling dat de pabo-gediplomeerde zichzelf aanmeldt op de school en zelf zorg draagt voor het verkrijgen van onder andere vrijstellingen.

Op twee van de geïnterviewde vo-scholen speelt de begeleiding bij het vinden van een geschikte opleiding geen rol. Zo heeft een school ervoor gekozen alleen tweedegraads bevoegde pabo-gediplomeerden aan te nemen. De andere school is een school voor praktijkonderwijs. Om les te geven op deze school hebben pabo-gediplomeerden geen tweedegraads bevoegdheid nodig.

De meeste scholen zijn naast de bovenstaande begeleiding eveneens bereid de opleiding van pabo-gediplomeerden in financieel opzicht te ondersteunen. Een deel van de scholen gebruikt de CAO hiervoor als richtlijn. Financiële compensatie is echter niet voor alle scholen eenvoudig te realiseren. Vier van de elf geïnterviewde scholen geven daarom aan dat de Lerarenbeurs door pabo-gediplomeerden ingezet kan worden om de studie te financieren. De overige scholen betalen de opleiding (gedeeltelijk), maar stellen wel voorwaarden aan deze financiering. Zo worden de kosten op een school slechts twee jaar betaald en geldt er op een andere school een terugbetalingsregeling indien de leraar binnen vijf jaar vertrekt naar een andere school of het onderwijs verlaat. Enkele scholen geven aan dat de bereidheid tot financiering toeneemt indien er tekorten zijn.

In enkele gevallen wordt er ook geprobeerd andere studiefaciliteiten te bewerkstelligen, zodat pabo-gediplomeerden de opleiding prioriteit kunnen geven. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om het uitroosteren van leraren. Roostertechnisch is het echter lastig om pabo-gediplomeerden op deze wijze te faciliteren, in het bijzonder bij tekortvakken.

Ook faciliteren via stageplaatsen en regionale samenwerking

Scholen geven in de interviews verder aan bereid te zijn stages te bieden aan pabo-gediplomeerden. Zij hebben hier overigens zelf ook baat bij: een school geeft aan dat door gebruik te maken van stagiaires, ze te weten komen met welk type leraar zij te maken hebben en of deze leraar bij de school past. De bereidheid van scholen om de overstap te faciliteren krijgt bij enkele scholen tot slot vorm door de samenwerking aan te gaan met andere scholen en/of een hogeschool. Minder dan de helft van de

geïnterviewde scholen geeft aan dat zij deze samenwerking hebben ingezet vanuit hun bereidheid om de overstap te faciliteren. De samenwerking richt zich onder andere op het aanbieden van stageplaatsen aan stagiaires en het voeren van regionaal overleg tussen scholen om het onderwerp te bespreken. In een enkel geval is er door de samenwerking een speciaal traject opgericht om pabo-gediplomeerden op te leiden.

Faciliteren door studieverlof en begeleiding

Vrijwel alle directeuren en besturen voor vo geven aan bereid te zijn studieverlof te geven aan doorstromende leraren uit het po. Ook geeft men aan ongeveer een achtste van de aanstellingsomvang voor scholing en begeleiding in te ruimen (Van Kessel, Kurver en Uerz, 2007).

Behalen tweedegraads bevoegdheid als voorwaarde

De meeste geïnterviewde scholen stellen geen specifieke voorwaarden aan pabo-gediplomeerden voor de overstap naar het v(mb)o. Alleen het behalen van de tweedegraads bevoegdheid komt, logischerwijs, bij alle scholen terug als voorwaarde om definitief over te kunnen stappen naar het vo. Scholen stellen verder dat de eisen die je aan elke leraar stelt ook opgaan voor pabo-gediplomeerden. Hierbij kan gedacht worden aan affiniteit met de doelgroep, de bereidheid om te studeren en vaardigheden wat betreft klassenmanagement. Voor een school is het daarnaast van belang dat pabo'ers tijdens de pabo de specialisatie 'oudere kind' hebben gevolgd. Het bezitten van werkervaring in het po is voor de meeste scholen geen harde voorwaarde. Wel wordt het door veel scholen als een pre gezien, afhankelijk van het aanbod aan sollicitanten. Wel blijven de scholen doorgaans geënt op de eigen bevindingen tijdens de sollicitatieprocedure.

Subsidie als stimulans

Van Kessel, Kurver en Uerz (2007) stellen op basis van hun onderzoek dat de mogelijkheid tot zij-instroom van pabo-gediplomeerden en de mogelijkheid om hiervoor subsidie te ontvangen, bekend is bij ruim de helft van de directieleden van vo-scholen. De tegemoetkoming wordt door tweederde van de directeuren en besturen gezien als stimulans om voor het volgende schooljaar pabo-gediplomeerden in een zij-instroomtraject te benoemen. Inmiddels is de subsidiemogelijkheid voor pabo-gediplomeerden komen te vervallen en kunnen ze hierop geen beroep meer doen.

Po-scholen vrezen vertrek po-docenten

Een kanttekening die gemaakt kan worden bij de overstap van het po naar het vo is dat, hoewel scholen over het algemeen positief staan tegenover de doorstroom van pabo-gediplomeerden naar het vo, scholen en besturen in het po wel vrezen voor het vertrek van goede, ervaren leraren (Van Kessel en Kurver, 2006).

Invloed wet BIO

In onderstaand kader kunt u lezen in hoeverre de wet BIO van invloed is op de bereidheid om aan de overstap van po naar het vo mee te werken dan wel over te stappen van het po naar het vo.

Invloed wet BIO op bereidheid

Volgens Paulussen-Hoogeboom, van Cooten en Berndsen (2010) wordt het arbeidsmarktperspectief voor pabo-gediplomeerden beïnvloed door de Wet BIO. Iets minder dan de helft van de vo-scholen geeft in het onderzoek aan rekening te houden met de Wet BIO bij het aanstellen van pabo-gediplomeerden. Zo neemt 6,5 procent van de ondervraagden pabo-gediplomeerden helemaal niet meer aan en neemt 73,5 procent deze groep alleen nog maar aan indien zij een tweedegraads lerarenopleiding volgen. Uit door de Paulussen-Hoogeboom e.a. gevoerde interviews met schoolleiders blijkt dat tien van de vijftien schoolleiders pabo-gediplomeerden daadwerkelijk aanmoedigen om een tweedegraads opleiding te volgen. Tot slot concluderen de onderzoekers dat pabo-gediplomeerden in het vo ook minder vaak een vast contract krijgen (13, 2 procent).

Uit de interviews met vo-scholen voor dit onderzoek volgt een iets positiever beeld. Volgens de voor dit onderzoek geïnterviewde scholen heeft de wet BIO in de meeste gevallen niet of nauwelijks invloed op hun bereidheid om de overstap van pabo-gediplomeerden naar het v(mb)o te faciliteren. Alleen in het praktijkonderwijs merkte een school dat de Wet BIO de bereidheid om pabo-gediplomeerden aan te nemen in sterke mate beperkt. Daarom is het volgens deze school goed dat de regels omtrent het praktijkonderwijs zijn aangepast. Enkele geïnterviewde scholen stellen dat de wet geen invloed heeft op hun bereidheid om pabo-gediplomeerden aan te nemen, zolang het diploma maar binnen de gestelde regels wordt behaald. Daarnaast stelt het merendeel van de scholen dat het logisch is dat de wet is aangenomen, omdat pabo-gediplomeerden na afronding van de pabo nog niet allemaal beschikken over de vakkennis die nodig is in het vo.

Ook de geïnterviewde lerarenopleidingen ervaren geen problemen door de invoering van de wet BIO. Een van deze lerarenopleidingen stelt dat het goed is dat de kwaliteit van de leraren op een dergelijke wijze bewaakt wordt. De tweedegraads bevoegdheid is ook aan te bevelen voor pabo-gediplomeerden, omdat het vo anders is dan het po. Dit geldt vooral voor de vakinhoud, vooral op de havo en het vwo missen pabo-gediplomeerden zonder een tweedegraads bevoegdheid bagage. Wel is het volgens het merendeel van de lerarenopleidingen logisch dat er een uitzondering is gemaakt voor het praktijkonderwijs. Een lerarenopleiding stelt dat ook voor het lwoo de regelgeving teruggedraaid moet worden, omdat vakinhoud hier eveneens minder van belang is.

Enkele lerarenopleidingen die meer kritisch tegenover de invoering van de wet BIO staan, stellen dat de doorstroom van pabo-gediplomeerden naar het vo hierdoor soms onnodig wordt bemoeilijkt. Een lerarenopleiding stelt dat, hoewel er logische redenen zijn, de regelgeving te ver aan het doorschieten is. Er kan dan ook beter gekeken worden naar mogelijkheden van een 3^e graads bevoegdheid en de mate waarin dit wenselijk is.

Lerarenopleidingen zijn het nagenoeg allemaal met elkaar eens dat niet zozeer de wet BIO een belemmering oplevert voort pabo-gediplomeerden om door te stromen naar het vo, maar dat financiële beperkingen het echte probleem zijn. Hierbij wijzen zij onder andere op het verhoogde instellingscollegegeld en de implicaties die deze verhoging heeft voor de doorstroom naar het vo.

5.2 Bereidheid overstap pabo-gediplomeerden

Pabo-gediplomeerden zijn doorgaans graag geziene leraren op het v(mb)o. Om aan deze vraag te kunnen voldoen, is het de vraag in hoeverre en onder welke voorwaarden pabo-gediplomeerden bereid zijn om over te stappen naar het vo? Op deze vraag wordt in de onderstaande paragraaf ingegaan.

Redelijke bereidheid tot overstap

Van Kessel, Kurver en Uerz (2007) stellen dat de helft van alle po-leraren eraan heeft gedacht om over te stappen naar het vo. Deze gedachte is vaker terug te vinden bij leraren in de bovenbouw (61 procent), dan bij leraren in de onderbouw (34 procent). Ook komen mannen (64 procent) vaker op deze gedachte dan vrouwen (47 procent).

De gedachte om over te stappen naar het vo speelt dus bij een grote groep leraren in het po. De onderzoekers peilden daarom wie uit deze groep daadwerkelijk bereid is om het volgende schooljaar over te stappen naar het vo.¹⁶ Bij de leraren geeft 4 procent aan zeker over te stappen, 18 procent geeft aan misschien over te stappen. Ook hier geldt dat mannen iets meer dan vrouwen geneigd zijn om over te stappen. Hetzelfde geldt voor leraren in de regio's Groningen en Limburg, terwijl in Gelderland en Friesland de meeste leraren aangeven niet over te zullen stappen. Ook is de bereidheid onder leraren in de bovenbouw en op scholen met veel achterstandsleerlingen groter. Uit de regiorapportage Rijnstreek, naar aanleiding van de Motie-Dittrich, blijkt dat meer dan 20 procent van de po-scholen verwacht dat op hun school leraren te vinden zijn die willen doorstromen naar het vo. Volgens deze scholen is 23 fte zeker bereid door te stromen naar het vo. Volgens besturen in het po gaat het om 49 fte (Van Kessel en Kurver, 2006).

Onderzoek van Brekelmans et al. (2011) laat zien dat pabo-geïnterviewden die daadwerkelijk besluiten de sector te verlaten voornamelijk kiezen voor een baan in het vo of een baan buiten het onderwijs. Ook komt het voor dat pabo-geïnterviewden die de sector hebben verlaten een jaar later geen nieuwe baan hebben gevonden. Van alle mannen die in 2007 in het po werkten, werkt 2,2 procent een jaar later in het vo en 4,3 procent twee jaar later (Brekelmans et al., 2011). Vrouwen die in 2007 in het po werkten, werkten een jaar later minder vaak in het vo dan hun mannelijke collega's. In 2008 werkte 0,9 procent in het vo, in 2009 lag dit percentage op 1,8 procent. Hieruit blijkt dat mannen die het po verlaten, vaker dan vrouwen in het vo gaan werken.

Bereidheid overstap lager als baan in po bevalt

De meeste leraren in het po die niet willen overstappen (70 procent) geven aan dat de huidige baan prima bevalt en dat ze het werk veel te leuk vinden (54 procent). Ook het werken met een eigen groep is een belangrijke reden om in het po te willen werken (43 procent). Tot slot zien leraren vaak op tegen de overstap, gezien de onzekerheid die een tijdelijke aanstelling met zich meebrengt (29 procent). Het moeten behalen van een tweedegraads lesbevoegdheid heeft nauwelijks invloed op de bereidheid om over te stappen naar het v(mb)o (Van Kessel, Kurver en Uerz, 2007).

Toenemende bereidheid door afnemende arbeidsmarktperspectieven in het po

Het merendeel van de geïnterviewde scholen ontvangt regelmatig een (open) sollicitatie van een pabo-geïnterviewde. De aanwas van sollicitanten uit deze hoek wijst er volgens het merendeel van de scholen op dat pabo-geïnterviewden in toenemende mate bereid zijn om over te stappen naar het v(mb)o. Vanzelfsprekend spelen persoonlijke overwegingen hierbij een essentiële rol. Niet iedere pabo-geïnterviewde zal dan ook bereid zijn om over te stappen naar het v(mb)o. Scholen merken echter op dat de bereidheid om over te stappen de afgelopen periode is toegenomen, onder andere als gevolg van de situatie op de arbeidsmarkt. Het v(mb)o biedt deze leraren carrièreperspectief, terwijl in het po niet voor alle pabo-geïnterviewden eenvoudig werk te vinden is. De bereidheid hangt dus onder andere samen met de kansen van pabo-geïnterviewden op de arbeidsmarkt. Het merendeel van de scholen stelt verder dat affiniteit met de doelgroep in het v(mb)o de bereidheid van pabo-geïnterviewden om over te stappen naar het v(mb)o vergroot. Daarnaast zoeken sommige pabo-geïnterviewden een nieuwe uitdaging, welke zij hopen te vinden in het v(mb)o. Vooral vakinhoudelijk zal het v(mb)o pabo-geïnterviewden een uitdaging kunnen aanreiken.

¹⁶ Binnen het amendement-De Vries, studiejaar 2007.

Redenen voor bereidheid overstap

Uit onderzoek van Van Kessel, Kurver en Uerz (2007) blijken de volgende redenen gericht op ambities een rol te spelen bij de bereidheid om over te stappen naar het vo:

- Geen uitdaging meer in het basisonderwijs;
- Geen doorstroommogelijkheden in het basisonderwijs;
- Moeilijk om werk te krijgen in het basisonderwijs;
- Afwisselende groepen vo;
- Leerstof vo uitdagender;
- Mogelijkheid tot specialisatie in vakken in het vo en
- Flexibeler werken in het vo.

Enkele geïnterviewde schoolleiders bevestigen dit beeld door aan te geven dat hun ervaring is dat het voor pabo-gediplomeerden van belang is dat zij een nieuwe uitdaging krijgen in het vo. Dit kan zowel ingaan op de doelgroep, als op vakinhoudelijke verdieping.

Voorkeur voor Nederlands in onderbouw havo en vwo en vmbo tl

Leraren die bereid zijn over te stappen naar het vo willen volgens Van Kessel, Kurver en Uerz (2007) het liefst werken in de onderbouw van havo en vwo (60 procent). Bijna de helft heeft een voorkeur voor het vmbo-tl. De voorkeur voor de rest van het vmbo en het praktijkonderwijs is kleiner, met respectievelijk 38 en 32 procent. Meer dan de helft van deze leraren geeft aan het liefst Nederlands te willen doceren. Op afstand volgen vakken als geschiedenis, aardrijkskunde, Engels en biologie. Voor natuur- en scheikunde, Frans en Duits is weinig belangstelling (Van Kessel, Kurver en Uerz, 2007).

Bereidheid tot behalen tweedegraadsbevoegdheid

Volgens Elzinga (2011) geeft 76 procent van de pabo-gediplomeerden uit zijn onderzoek die willen overstappen aan binnen afzienbare tijd de tweedegraads lesbevoegdheid te willen halen. Als zij dit nog niet gedaan hebben, komt dit meestal door een gebrek aan tijd en financiële middelen. Pabo-gediplomeerden zien dan ook graag een compensatie in studietijd. De financiële kant zien zij in grote mate als de verantwoordelijkheid van de werkgever. Directeuren kiezen als reactie hierop dan ook bijna altijd voor een financiële stimulans in de vorm van het betalen van de studie of boeken. Ze staan echter minder enthousiast tegenover het uitroosteren van leraren (Elzinga, 2011).

Voorwaarden pabo-gediplomeerden voor overstap

De volgende voorwaarden zijn volgens Van Kessel, Kurver en Uerz (2007) van belang voor pabo-gediplomeerden die de overstap naar het v(mb)o willen maken:

- Voorwaarden met betrekking tot salaris (beter salaris, mogelijkheid tot scholing met behoud salaris);
- Voorwaarden gericht op zekerheid (terugkeergarantie als het vo niet bevalt, vaste aanstelling en behoud van aantal dienstjaren en taakomvang);
- Voorwaarden gericht op werkomstandigheden (niet meer werken, minder werkdruk);
- Voorwaarden gericht op scholing (gratis omscholing, leertijd is werktijd en goede begeleiding);

Aangezien de huidige arbeidsmarktsituatie voor pabo-gediplomeerden een reden is om over te stappen naar het v(mb)o, stellen de geïnterviewde schoolleiders te

verwachten dat pabo-gediplomeerden de voorwaarde stellen dat zij zicht hebben op een (vast) dienstverband, met een bezoldiging die overeenkomt met de bezoldiging uit een dienstverband in het po.

6 MAATREGELLEN VOOR FACILITEREN OVERSTAP

Uit paragraaf 2.2 blijkt dat er momenteel verschillende opleidingsroutes mogelijk zijn voor pabo-gediplomeerden om de overstap naar het v(mb)o te maken. Wel geven lerarenopleidingen en scholen te kennen dat op dit punt verbeteringen mogelijk zijn. Daarom zal in dit hoofdstuk worden ingegaan op de vraag welke maatregelen scholen en lerarenopleidingen wenselijk achten om de overstap van pabo-gediplomeerden naar het v(mb)o te faciliteren (paragrafen 6.2 en 6.3). De informatie in deze paragrafen is geheel gebaseerd op interviews gevoerd met schoolleiders en p&o-ers van vo-scholen en directeuren en coördinatoren van lerarenopleidingen. Hieraan voorafgaand komen overheidmaatregelen aan bod (paragraaf 6.1).

Samenvatting

Overheidsmaatregelen

In het verleden is in regio's met lerarenoverschotten in het po en tekorten in het vo geprobeerd de doorstroom van pabo-gediplomeerden naar het vo te stimuleren. Twee voorbeelden hiervan zijn de motie-Dittrich en het amendement-De Vries. Twee stimulerende maatregelen die op dit moment gelden, zijn de lerarenbeurs en de tegemoetkoming voor leraren. Het instellingscollegegeld wordt als belemmerende maatregel ervaren.

Voorgestelde maatregelen vo-scholen

Vo-scholen stellen een aantal maatregelen voor waarbij lerarenopleidingen een rol hebben. Zo stellen ze maatwerktrajecten voor, waarin via intakes en assessments vrijstellingen worden gegeven afgestemd op al aanwezige kennis bij pabo-gediplomeerden. Ook het aanpassen van het rooster op de situatie van pabo-gediplomeerden die naast hun studie ook nog werken, achten vo-scholen wenselijk. Begeleiding en aanbieden van stages is een andere mogelijkheid waar scholen aan denken. Tot slot zien ze van lerarenopleidingen graag meer speciale opleidingsroutes. Scholen wensen meer samenwerking aan te gaan met lerarenopleidingen om deze maatregelen te realiseren. Daarnaast zouden ze van de pabo's graag zien dat ze vaker minors aanbieden ter voorbereiding op het werken in het vo. Ook zien ze een rol voor de overheid, namelijk het beschikbaar stellen van financiële middelen om pabo-gediplomeerden te faciliteren in hun studie en de herinvoering van de derdegraads bevoegdheid of een variant daarop.

Voorgestelde maatregelen lerarenopleidingen

Lerarenopleidingen zien net als vo-scholen maatwerktrajecten als mogelijke en haalbare maatregel, het liefst in regionale samenwerking met scholen. Roostertechnische aanpassingen om voldoende pabo-gediplomeerden in een groep te krijgen zien ze eveneens als mogelijke maatregel. Tevens zien ze een rol bij de werving, begeleiding en nazorg van pabo-gediplomeerden. Het voorstel van aanvulling van het pabo-curriculum met vo-gerichte minors komt eveneens naar voren, net als (financiële) overheidsmaatregelen om de overstap van pabo-gediplomeerden naar het vo te faciliteren.

6.1 Overheidsmaatregelen

In deze paragraaf komen enkele maatregelen aan bod die de overheid in het verleden heeft ingesteld om de doorstroom van pabo-gediplomeerden te bevorderen. Ook behandelen we enkele nog geldende regelingen.

Motie Dittrich

In de motie-Dittrich van 22 september 2005 zijn bijvoorbeeld regio's benoemd, waarvoor 29 miljoen euro beschikbaar is gesteld¹⁷. Met dit geld is geprobeerd de doorstroom van leraren uit het po naar het vo te stimuleren (SBO, 2008). Ook konden pabo-gediplomeerden hierdoor in eerste instantie boventallig worden aangesteld in het po. Deze maatregel had ten doel te bevorderen dat afgestudeerde pabo-studenten voor het onderwijs behouden bleven. Eind 2006 zijn door de motie-Dittrich in totaal 25 leraren uit het po naar het vo doorgestroomd. In de regio Haaglanden, Rijnstreek en Friesland zijn de meeste pabo-gediplomeerden doorgestroomd.¹⁸

Amendement-De Vries

Een tweede, eveneens niet meer geldende, maatregel om de doorstroom van pabo-gediplomeerden te bevorderen is het amendement-De Vries. Door dit amendement is gedurende het schooljaar 2007–2008 eenmalig 5 miljoen euro beschikbaar gesteld om de doorstroom van 200 leraren po naar het vo te bevorderen. Het amendement-De Vries heeft in het bijzonder geld beschikbaar gesteld voor vmbo-scholen in achterstandswijken in grotere steden. Zij konden leraren uit het po of recent afgestudeerde pabo-studenten aannemen, mits pabo-gediplomeerden binnen twee jaar een volledige bevoegdheid voor de nieuwe functie behaalden.

Lerarenbeurs

Het doel van de Lerarenbeurs is te bereiken dat er voldoende en goed opgeleide leraren zijn. Pabo-gediplomeerden die een opleiding tot tweedegraads bevoegdheid gaan volgen, kunnen onder bepaalde voorwaarden een Lerarenbeurs aanvragen. Een van die voorwaarden is dat de pabo-gediplomeerde die de tweedegraads lerarenopleiding gaat volgen geen recht heeft op studiefinanciering. Ook mag de pabo-gediplomeerde geen tegemoetkoming voor leraren ontvangen op grond van de 'Wet tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten'. Voor bachelor- of masteropleidingen worden de werkelijke collegegeldkosten vergoed, voor de duur van de opleiding met een maximum van drie jaar tot een maximum van € 7000,00 per jaar.

Onlangs zijn de mogelijkheden om de Lerarenbeurs in te zetten verruimd. Zo is vanaf studiejaar 2012 – 2013 de Lerarenbeurs ook geldig voor leraren met een flexibel contract. Hierdoor kunnen leraren die werkzaam zijn bij één of meerdere onderwijsinstellingen via een dienstverband met een niet-onderwijswerkgever, ook gebruik maken van de beurs. Daarnaast vervalt met ingang van dit studiejaar voor leraren in het speciaal onderwijs die met ontslag worden bedreigd als gevolg van de bezuinigingen op passend onderwijs de voorwaarde om na één jaar na afronding van de opleiding nog in dienst te zijn bij een door het ministerie van OCW of ELI bekostigde instelling (DUO – IB-groep, 2012).

¹⁷ Regio's: stad Den Haag, Drenthe, IJssel-Vecht/Twente, Limburg, Rijnstreek, Haaglanden, Midden-Nederland, Noordoost-Brabant, Zeeland, Friesland, Arnhem/Oost-Gelderland/Nijmegen/Rivierenland, Groningen.

¹⁸ Deze regeling was alleen geldig in de schooljaren 2006–2007 en 2007–2008. Tegenwoordig wordt hij niet meer gebruikt.

Dit nationale initiatief wordt in beperkte mate op lokaal niveau uitgebreid. Zo stelt de gemeente Den Haag in 2012 een Haagse Lerarenbeurs beschikbaar. Dit is een tegemoetkoming in de studiekosten voor leraren die niet in aanmerking komen voor de landelijke beurs. In totaal kunnen van het subsidiebedrag ongeveer 25 beurzen van € 3.500 worden uitgekeerd (Gemeente Den Haag, 2012). Hoewel deze beurs niet exclusief bestemd is voor pabo-gediplomeerden, kunnen pabo-gediplomeerden die een tweedegraads bevoegdheid willen halen voor het vo ook een aanvraag indienen.

Tegemoetkoming voor leraren

Pabo-gediplomeerden kunnen onder bepaalde voorwaarden ook in aanmerking komen voor een tegemoetkoming voor leraren van DUO, indien zij geen recht meer hebben op studiefinanciering. Voor maximaal 24 maanden kunnen leraren, afhankelijk van het inkomen, een tegemoetkoming in het cursus- of collegegeld (€ 567,23 per jaar in 2010 - 2011) en een tegemoetkoming in de schoolkosten (€ 673,99 per jaar in 2010 - 2011) aanvragen (DUO – IB-groep, 2011).

Instellingscollegegeld

Naast deze maatregelen ter bevordering van de doorstroom van pabo-gediplomeerden naar het vo, zijn er ook overheidsmaatregelen die de doorstroom van pabo-gediplomeerden naar het vo kunnen bemoeilijken. Zo geldt sinds het studiejaar 2010 – 2011 de regel dat studenten die een tweede bachelor- of masteropleiding volgen niet het wettelijk vastgestelde collegegeld, maar het hogere instellingscollegegeld betalen. De regeling geldt ook voor een tweede opleiding in zorg of onderwijs, indien de student al een diploma in deze sector heeft gehaald (DUO – IB-groep, 2011). Dit heeft gevolgen voor pabo-gediplomeerden die willen overstappen naar het vo. Uit onderzoek van Scheeren (2010) blijkt dat het nieuwe bekostigingsmodel in het bijzonder consequenties heeft voor leraren die na de pabo een tweedegraads bevoegdheid aan een lerarenopleiding willen halen. Bij het volgen van een studie aan een lerarenopleiding zullen zij het hogere instellingscollegegeld moeten betalen, tenzij de lerarenopleiding een uitzondering maakt voor deze groep studenten.

6.2 Voorgestelde maatregelen vo-scholen

Maatwerk wenselijk en mogelijk

Scholen achten met betrekking tot de tweedegraads opleidingen verschillende maatregelen wenselijk om de overstap naar het v(mb)o te faciliteren. Hierbij wijst het merendeel van de geïnterviewden vooral op de noodzaak en mogelijkheid om maatwerk in de opleidingen in te bouwen door de opleidingen beter te laten aansluiten op de reeds aanwezige kennis. Hierdoor kan het inhoudelijke gat tussen de pabo en de tweedegraads opleiding beter gedicht worden. De geïnterviewden zien hier een rol voor lerarenopleidingen weggelegd. Wel verwachten enkele scholen dat maatwerktrajecten in de praktijk niet zonder slag of stoot tot stand komen. Enkele scholen voeren hierbij hun eigen ervaringen aan als argument. Zij hebben in een eerder stadium bijvoorbeeld al geprobeerd om samen met een hogeschool een maatwerktraject op te zetten. In enkele gevallen zijn deze maatwerktrajecten gerealiseerd, maar ze zijn ook frequent op niets uitgelopen. Enkele scholen stellen dat het voor het slagen van een traject van belang is dat de hogeschool in kwestie ook de meerwaarde inziet van een dergelijk traject en dat er voldoende financiële middelen beschikbaar moeten zijn om het traject vorm te geven. De maatwerktrajecten die gerealiseerd zijn, functioneren volgens de scholen die hier gebruik van maken doorgaans goed.

Vrijstellingen

Maatwerktrajecten houden volgens een school niet in dat het niveau van de opleiding aangepast moet worden, maar dat er bijvoorbeeld meer gekeken kan worden naar de vrijstellingen die verkregen kunnen worden. Indien lerarenopleidingen beter inspelen op de kennis waar pabo-gediplomeerden al over beschikken, blijft er volgens deze scholen een curriculum over waar pabo-gediplomeerden goed mee opgeleid worden. Er is dan voldoende mogelijkheid om de vakinhoudelijke deficiënties op te lossen, zonder dat de opleiding onnodig lang duurt. Een meer uitgebreide intake of een assessment wordt door meerdere scholen in dit kader genoemd als methode waardoor de opleidingen meer op maatwerktrajecten gaan lijken. Dergelijke trajecten maken beter inzichtelijk over welke kennis pabo'ers al beschikken en de vrijstellingen kunnen hierop worden aangepast. Hoewel hier bij enkele hogescholen vooruitgang mee is geboekt, is dit nog niet overal realiteit. Een school wijst op een 0-meting en ontwikkelingsassessment aan de start van maatwerktrajecten, zodat gemeten wordt waar de opleiding staat, waar ze naar toe willen gaan met de opleiding en hoe deze reis er uit ziet. Tot slot stelt een school dat maatwerk niet alleen op het vak Nederlands moet focussen, omdat er bij andere vakken ook behoefte is aan maatwerk. Dit is volgens andere geïnterviewde scholen weer moeilijker te realiseren, omdat pabo-gediplomeerden bij deze vakken vaak een grotere vakinhoudelijke achterstand hebben.

Roosteraanpassingen

Een andere vorm van maatwerk is volgens enkele scholen dat de lerarenopleidingen bij het vaststellen van roosters en bij het maken van een planning rekening houden met de doelgroep pabo-gediplomeerden. Zo moeten pabo-gediplomeerden de opleiding doorgaans met werk combineren. Een aanpassing in het opleidingstraject zou volgens enkele scholen een toevoeging bieden.

Begeleiding vanuit lerarenopleiding

Een enkele school ziet verder nog een rol voor de lerarenopleidingen bij de overstap naar het v(mb)o als het gaat om het aanbieden van goede begeleiding en het zorgen voor goede, leerzame stages. Op deze wijze worden pabo-gediplomeerden beter voorbereid op hun carrière in het vo.

Speciale opleidingstrajecten

Als aanvulling hierop stellen enkele scholen dat speciale trajecten voor pabo-gediplomeerden meer aandacht moeten krijgen. Hoewel er steeds meer trajecten worden opgezet, is het wenselijk dat dit idee meer verspreid raakt door Nederland. Er zou volgens enkele scholen meer samenwerking tussen scholen en hogescholen moeten zijn gericht op het ontwikkelen van speciale trajecten voor pabo-gediplomeerden afgestemd op de behoeften vanuit het onderwijsveld. Een school stelt dat het daarnaast ook mogelijk moet zijn om tijdens de pabo al te focussen op het vo, zodat de mogelijkheden binnen het vo al bekend zijn bij pabo-studenten. Het volgen van minoren gericht op het v(mb)o is een voorbeeld van een speciaal traject gericht op het v(mb)o tijdens de pabo.

Derdegraads bevoegdheid

Een tweetal scholen stelt dat het wenselijk is om te bezien of breed opleiden tijdens de tweedegraads opleiding nodig en wenselijk is om de overstap van pabo-gediplomeerden te faciliteren. Omdat pabo-gediplomeerden volgens deze scholen vooral tot hun recht komen in het v(mb)o, kan gekeken worden naar een tussenweg: een soort derdegraads bevoegdheid, waarmee pabo-gediplomeerden bevoegd zijn om in het vmbo les te geven. Een school stelt dat deze (overheids)maatregel wenselijk is, omdat op het vmbo minder diepgaande vakkennis nodig is en de focus meer ligt op de pedagogische kwaliteiten waar pabo-gediplomeerden al over

beschikken. Nu merkt deze school op dat sommige pabo-gediplomeerden niet voor het vak wiskunde kiezen, omdat de tweedegraads opleiding te zwaar bevonden wordt. Deze school vindt dat deze pabo-gediplomeerden wel het vmbo-niveau wiskunde aankunnen, waardoor gekeken moet worden naar maatregelen om ook voor deze vakken de overstap beter te faciliteren. Een andere school oppert de mogelijkheid om een nieuw soort bevoegdheid te introduceren, waarmee een bevoegdheid voor het funderend onderwijs (groep 6 basisonderwijs tot en met jaar 2 van het vmbo) kan worden behaald.

Financiële tegemoetkoming

Naast de bovenstaande maatregelen stellen de scholen – op één na – dat het van belang is dat er voldoende financiële middelen zijn om de overstap te faciliteren. Veel scholen wijzen in dit kader op de veranderende regelgeving rondom het volgen van een tweede bachelor- of masteropleiding, zoals het hogere instellingscollegegeld en het niet meer gebruik kunnen maken van de zij-instromsubsidie. De kosten die gepaard gaan met een overstap worden hierdoor voor zowel scholen als leraren hoog, waardoor de overstap minder aantrekkelijk wordt. Verschillende scholen pleiten dan ook voor lagere financiële lasten of financiële compensatie vanuit de overheid.

Studiefaciliteiten

Ook is het van belang dat pabo-gediplomeerden voldoende studiefaciliteiten aangereikt krijgen, zoals voldoende tijd om te studeren. Enkele scholen noemen dit punt wenselijk om de overstap te faciliteren. Nu is het voor scholen vaak moeilijk om leraren vrij te roosteren, terwijl het voor leraren van belang is dat zij de kans krijgen om (verder) te studeren en prioriteit kunnen geven aan hun opleiding. Leraren moeten volgens een school dan ook voldoende ruimte krijgen om zich de stof tijdens de opleiding eigen te maken.

6.3 Voorgestelde maatregelen lerarenopleidingen

Alle geïnterviewde lerarenopleidingen zien een rol voor zichzelf weggelegd als het gaat om de overstap van pabo-gediplomeerden naar het v(mb)o. Zo stelt een lerarenopleiding dat het de maatschappelijke verantwoording van de opleiding is om tekorten in het onderwijs op te lossen. Het merendeel van de ondervraagde lerarenopleidingen stelt eveneens dat verschillende maatregelen wenselijk zijn om de overstap van pabo-gediplomeerden naar het v(mb)o te faciliteren. Deze subparagraaf beschrijft welke rol en maatregelen zij wenselijk achten en in welke mate enkele van deze maatregelen realiseerbaar zijn.

Maatwerk

Nagenoeg alle lerarenopleidingen pleiten voor meer gebruik van maatwerktrajecten om de overstap te faciliteren. Een deel van de lerarenopleidingen werkt reeds naar tevredenheid met dergelijke trajecten. Enkele lerarenopleidingen zijn momenteel bezig met het opzetten van trajecten. De lerarenopleidingen die momenteel geen maatwerktrajecten aanbieden, stellen dat dit komt door gebrekkige samenwerking tussen scholen en lerarenopleidingen. Een lerarenopleiding stelt dat het moeilijk is om maatwerk te realiseren, omdat de aantallen te klein zijn om pabo'ers als aparte groep op de opleiding te behandelen. Om de schaal te vergroten, zijn er volgens deze opleiding aanvullende maatregelen noodzakelijk.

Samenwerking met scholen in de regio

Enkele lerarenopleidingen stellen dat lerarenopleidingen de samenwerking moeten aangaan met scholen in de regio, zodat het onderwerp regionaal onder de aandacht komt te staan. Ook kan hierdoor een betere aansluiting tussen onderwijs en werkveld

gerealiseerd worden, bijvoorbeeld door gezamenlijk maatwerktrajecten te realiseren. Een lerarenopleiding wijst als aanvulling hierop op de rol van lerarenopleidingen om deel te nemen in tripartiet overleg met scholen voor po en vo. Zo kan in kaart gebracht worden waar werk is, waar boventaligheid is en hoe lerarenopleidingen kunnen helpen om deze problemen op te lossen en hoe zij leraren van de juiste kwalificatie kunnen voorzien. Lerarenopleidingen kunnen in dit kader bijvoorbeeld meer inzichtelijk maken waar mensen nodig zijn op de arbeidsmarkt. Je moet niet zomaar pabo-gediplomeerden stimuleren om een vak te volgen waarmee ze geen werk kunnen vinden, aldus een hogeschool. Hier ligt volgens deze hogeschool dan ook een rol voor lerarenopleidingen weggelegd.

Roosteraanpassingen voor meer pabo-gediplomeerden in een klas

Lerarenopleidingen bedelen zichzelf doorgaans ook een rol toe tijdens de opleidingstrajecten zelf, bijvoorbeeld bij de ontwikkeling van maatwerktrajecten. Door meer maatwerk te realiseren, is het mogelijk om leerwinst te realiseren. Volgens verschillende lerarenopleidingen studeren pabo-gediplomeerden nu vaak individueel, omdat ze met een te kleine groep zijn. Als pabo-gediplomeerden bij elkaar in de klas komen, is dit een voordeel. Je kunt dan bijvoorbeeld als lerarenopleiding rekening houden met de dag waarop onderwijs wordt gegeven, zodat het pabo-gediplomeerden zo makkelijk mogelijk gemaakt wordt.

Werven, begeleiden en nazorg

Verder zien enkele lerarenopleidingen zichzelf een belangrijke rol vervullen bij het interesseren van mensen in doorstroomtrajecten, het regelen van vrijstellingen, het creëren van goede stageplekken en het opzetten van nazorgtrajecten met scholen. Zo kan er beter inzichtelijk gemaakt worden welke mogelijkheden pabo-gediplomeerden hebben als zij willen doorstromen naar de tweedegraads opleiding. Door nazorgtrajecten kunnen pabo-gediplomeerden verder betere begeleiding ontvangen als zij reeds werken in het vo. Hierdoor kan de kans op uitval beperkt worden.

V(mb)o minor in pabo curriculum

Naast maatwerktrajecten vinden verschillende lerarenopleidingen het ook wenselijk als gekeken wordt naar een maatregel waarmee de overstap van de pabo naar de tweedegraads opleiding eenvoudiger kan verlopen. Zo kan er volgens enkele lerarenopleidingen een educatieve minor gevolgd worden tijdens de pabo. Hierdoor kunnen pabo'ers al gedeeltelijk aanschuiven bij de tweedegraads opleiding en kennis en ervaring opdoen over het vakgebied. Uiteindelijk lopen zij op vakinhoudelijk gebied dan minder snel achter.

Pabo en tweedegraads bevoegdheid in één

Een andere hogeschool stelt dat gekeken moet worden naar mogelijkheden waarmee pabo-gediplomeerden direct de pabo en de tweedegraads opleiding volgen. Overdag volgen zij dan de pabo en in de avonden en een middag volgen zij de tweedegraads opleiding. Hoewel zij meer tijd kwijt zijn aan bijvoorbeeld huiswerk, is dit volgens de lerarenopleiding voor een bepaalde groep studenten een realistische optie waarmee de overstap meer eenvoudig kan verlopen.

Overheidsmaatregelen

Het merendeel van de ondervraagde lerarenopleidingen pleit voor het oplossen van financiële barrières die de overstap van pabo-gediplomeerden naar het v(mb)o beperken.

- Hierbij kan gedacht worden aan het afschaffen van het instellingscollegegeld voor een tweede bachelor- of masteropleiding en financiële ondersteuning vanuit de overheid.

- Ook kan de overheid de zij-instroomsubsidieregeling weer openstellen voor pabo-geëdiplomeerden.
- Een lerarenopleiding wijst als het gaat om financiële ondersteuning op de motie Dittrich. Een dergelijke motie kan ook nu helpen om de overstap te faciliteren.
- Enkele lerarenopleidingen stellen in dit kader dat de instroom van pabo-geëdiplomeerden op tweedegraads opleidingen op aan het drogen is door de aanwezige financiële beperkingen. Studenten vragen zich twee dingen af, zo stelt een lerarenopleiding: hoe ga ik de opleiding betalen en hoe ga ik het combineren met werk. Daar moet dus aandacht aan besteed worden om de overstap naar het v(mb)o te faciliteren.
- Om pabo-geëdiplomeerden een kans te geven de opleiding te combineren met hun werkzaamheden als leraar, stelt een lerarenopleiding voor een overgangperiode voor pabo-geëdiplomeerden in te stellen. Deze periode moet ervoor zorgen dat de periode waarin zij onbevoegd voor de klas mogen staan iets verlengd wordt, waardoor pabo-geëdiplomeerden hun werk beter met de studie kunnen combineren.
- Tot slot stelt een lerarenopleiding dat er maatregelen ingezet kunnen worden om met ontslag bedreigde leraren in het speciaal onderwijs over te laten stappen naar het vo. In het praktijkonderwijs en lwoo kunnen deze leraren volgens de betreffende lerarenopleiding goed terecht.

7 ARBEIDSMARKTPERSPECTIEF PABO-GEDIPLOMEERDEN IN HET VO

Afsluitend wordt in dit hoofdstuk ingegaan op de vraag in hoeverre er arbeidsmarktperspectief is voor pabo-geplomeerden in het v(mb)o. Hiervoor worden de voorgaande hoofdstukken als uitgangspunt gebruikt. Achtereenvolgens wordt in dit hoofdstuk ingegaan op de behoefte van scholen aan pabo-geplomeerden in het v(mb)o, voor welk opleidingsniveau en vak zij het meest geschikt worden geacht, de uitstroom van zittende leraren in het v(mb)o en de leerlingaantallen in het v(mb)o. Dit zijn elk factoren die invloed hebben op het arbeidsmarktperspectief van pabo-geplomeerden in het v(mb)o.

Samenvatting

De arbeidsmarktperspectieven voor pabo-geplomeerden in het v(mb)o zijn goed te noemen. Pabo-geplomeerden worden door scholen bijvoorbeeld graag ingezet op het vmbo. Op langere termijn blijkt er echter meer behoefte te zijn aan nieuwe leraren in het praktijkonderwijs en het lwoo, maar ook bij havo/vwo. Het is dan wel van belang dat het behalen van de hiervoor benodigde tweedegraads bevoegdheid zoveel mogelijk gefaciliteerd wordt.

Behoeftte aan pabo-geplomeerden

Uit de interviews komt naar voren dat scholen over het algemeen behoefte hebben aan pabo-geplomeerden in het vo. Enkele scholen stellen dat zij altijd behoefte hebben aan goede docenten, ongeacht de achtergrond van de leraar. Andere scholen geven aan specifiek behoefte te hebben aan pabo-geplomeerden. Zij kunnen volgens deze scholen een toegevoegde waarde bieden aan het onderwijs vanwege hun ervaringen en expertise. Vaak worden de pedagogische en didactische vaardigheden van pabo-geplomeerden benoemd als pluspunt. Ook stellen enkele scholen dat de kindoriëntatie van pabo-geplomeerden een voordeel is voor het v(mb)o. Een school stelt als aanvulling hierop dat het vo blij mag zijn met pabo-geplomeerden.

Wel verschilt de behoefte aan pabo-geplomeerden per schooltype en vakgebied. Uit de interviews komt naar voren dat pabo-geplomeerden door de meeste scholen vooral geschikt worden geacht voor het vmbo, lwoo en praktijkonderwijs. Hier zijn ze meer op hun plek vanwege de nadruk op pedagogische en didactische vaardigheden en de beperkte nadruk op vakinhoud. Enkele scholen stellen dat het niet moet uitmaken waar pabo-geplomeerden worden ingezet, helemaal niet als zij beschikken over een tweedegraads bevoegdheid. Dan moeten ze over de gehele linie heen inzetbaar zijn. Als gekeken wordt naar het vakgebied, dan wordt vooral het vak Nederlands genoemd als vak waar behoefte is aan pabo-geplomeerden. Scholen met lwoo en vmbo-afdelingen of scholen die werken met het concept 'minder handen voor de klas' geven vaker aan dat het niet uitmaakt welk vak gedoceerd wordt.

Enkele scholen plaatsen wel kanttekeningen bij de behoefte aan pabo-geplomeerden. Hoewel zij over het algemeen positief tegenover pabo-geplomeerden in het v(mb)o staan, is de behoefte ook afhankelijk van de arbeidsmarkt. Als er tekorten zijn bij bepaalde vakken, dan wordt er eerder naar pabo-geplomeerden gekeken. Een school stelt dat er zonder tekorten toch eerder gekeken wordt naar leraren die al een tweedegraads bevoegdheid hebben als zij komen solliciteren. In aanvulling hierop wordt door een andere school aangeraden

om vooral voor tekortvakken te kiezen als pabo-gediplomeerde, omdat dit de kansen op de arbeidsmarkt vergroot. Voor geschiedenis zijn er volgens deze school bijvoorbeeld meer dan genoeg kandidaten, waardoor de kans dat pabo-gediplomeerden worden aangenomen voor dit vak af zal nemen.

Arbeidsmarktperspectief

Uit de bovenstaande paragraaf blijkt dat scholen pabo-gediplomeerden vooral willen inzetten in het vmbo, lwoo en praktijkonderwijs. Is hier ook daadwerkelijk vraag naar nieuwe leraren? Dit wordt in de onderstaande paragraaf geschetst door te kijken naar ontwikkelingen van uitstroom van leraren en leerling-prognoses.

De jaarlijkse uitstroom van leraren (60 jaar en ouder) die het vo verlaten, zal de komende jaren toenemen van 39 procent van de uitstroom in 2011 naar 44 procent van de uitstroom in 2015 (Ministerie van OCW, 2011a). Dit schept perspectief voor pabo-gediplomeerden die in het v(mb)o willen werken. Uit ramingen blijkt echter ook dat in de nabije toekomst het aantal leerlingen in het vmbo zal dalen. In het praktijkonderwijs, lwoo, havo en vwo zal het aantal leerlingen tot 2017/2018 juist toenemen.¹⁹ Door de hierboven geschetste ontwikkelingen zal het vo volgens het ministerie van OCW (2011a) op middellange termijn te maken krijgen met een oplopend aantal vacatures.

Hoewel pabo-gediplomeerden op basis van hun expertise en competenties de meeste kans maken op een functie in het vmbo, lwoo en praktijkonderwijs, kan het door dalende leerlingaantallen in het vmbo op termijn moeilijker worden om een functie in het vmbo te bemachtigen. Aangezien de leerlingaantallen in het praktijkonderwijs, lwoo, havo en vwo stijgen, liggen hier in de nabije toekomst eerder kansen voor pabo-gediplomeerden. Gezien de als goed beoordeelde pedagogisch-didactische vaardigheden zijn er naar verwachting goede arbeidsmarktperspectieven wat betreft het praktijkonderwijs en het lwoo. In het praktijkonderwijs kunnen pabo-gediplomeerden relatief eenvoudig instromen aangezien ze geen aanvullende bevoegdheid nodig hebben. Ook binnen havo/vwo zijn de arbeidsverwachtingen goed. Hiernaar gaat ook de voorkeur uit wat pabo-gediplomeerden betreft. Wel achten niet alle geïnterviewde scholen pabo-gediplomeerden, ook als zij in het bezit zijn van de tweedegraads bevoegdheid, even goed in staat om les te geven aan havo/vwo klassen.

Pabo-gediplomeerden worden door verschillende scholen vooral geschikt bevonden voor het vak Nederlands en in mindere mate voor Engels en wiskunde. Dit zijn vakken waar momenteel relatief veel vacatures voor openstaan.²⁰ Dit vergroot de perspectieven van pabo-gediplomeerden op deze vakgebieden. Uit ander onderzoek blijkt eveneens dat schoolleiders in de toekomst verwachten voor deze vakken vacatures te hebben. Ook verwachten veel schoolleiders veel moeite te moeten doen om deze vacatures te kunnen vervullen.²¹ Echter, voor andere vakken worden volgens schoolleiders meer serieuze knelpunten verwacht bij het vervullen van vacatures.

Bij het hierboven geschetste arbeidsmarktperspectief dient wel een kanttekening geplaatst te worden. Zoals in eerdere paragrafen uiteen is gezet, moeten pabo-

¹⁹ Dit blijkt uit de referentieramingen 2011 van het ministerie van OCW (2011). Daarna neemt het aantal arbeidsplaatsen voor leraren onder invloed van dalende leerlingaantallen af. Tegen 2020 is het weer op het niveau van 2011 (Ministerie van OCW, 2011a).

²⁰ Zie www.stamos.nl, vacatures (schooljaar) naar vak en sector.

²¹ Dit blijkt uit het schoolmanagement panel van het CAOP (2012). 82% van de schoolleiders uit het panel verwacht zeer grote problemen om vacatures voor wiskunde te vervullen. Voor Nederlands ligt dit op 76% en voor Engels op 80%.

gediplomeerden meestal een tweedegraads opleiding voltooien om bevoegd in het voles te mogen geven. Volgens enkele scholen staat er druk op deze opleiding, vanwege de financiering en de noodzaak om de tweedegraads bevoegdheid binnen twee jaar te halen. Dit kan mogelijk een knelpunt opwerpen voor het arbeidsperspectief van pabo-gediplomeerden. De perspectieven voor pabo-gediplomeerden kunnen daarnaast per regio verschillen, omdat de onderwijsarbeidsmarkt een regionale arbeidsmarkt is (Ministerie van OCW, 2011a). Hierdoor kan in een regio meer vraag naar pabo-gediplomeerden zijn dan in andere regio's.

8 AANBEVELINGEN

In dit hoofdstuk zetten we op basis van de informatie uit het rapport enkele aanbevelingen op een rij gericht op de overstap van pabo-gediplomeerden naar het vo. Hiervoor wordt ingegaan op respectievelijk aanbevelingen met betrekking tot de kwalificatietrajecten voor het vo, aanbevelingen gericht op het faciliteren van de opleiding en aanbevelingen gericht op de arbeidsmarktsituatie van pabo-gediplomeerden in het vo.

Opleidingstraject

De volgende aanbevelingen kunnen worden gedaan met betrekking tot de opleidingstrajecten voor pabo-gediplomeerden die willen overstappen naar het vo:

- Uit dit rapport blijkt dat er zowel onder lerarenopleidingen als onder vo-scholen behoefte is aan maatwerktrajecten. Hoewel er enkele maatwerktrajecten voor pabo-gediplomeerden bestaan, kan gekeken worden op welke wijze maatwerktrajecten meer en beter ingezet kunnen worden om pabo-gediplomeerden op te leiden;
- Scholen in dit onderzoek pleiten voor een meer uitgebreide intake of assessment bij de tweedegraads lerarenopleidingen. Hierdoor kan de opleiding op dit punt beter aansluiten op de behoeften van pabo-gediplomeerden. Uit interviews met lerarenopleidingen blijkt dat zij stellen dit al zo veel mogelijk te doen. Zoals blijkt uit de ervaringen van vo-scholen is hier nog ruimte voor verbetering.
- Scholen zijn doorgaans zeer tevreden over de pedagogisch-didactische kwaliteiten van pabo-gediplomeerden. Vakinhoudelijk zien zij echter nog vaak een te laag niveau bij pabo-gediplomeerden. Opleidingen kunnen hier nog beter op inspelen, door meer te investeren in de ontwikkeling van vakkennis en vrijstelling te geven voor pedagogisch-didactische elementen. Hierdoor duurt de opleiding eveneens niet onnodig lang. Uit de studie blijkt dat dit wenselijk is in verband met de combinatie werk/studie en de eisen omtrent maximaal twee jaar onbevoegd voor de klas staan in het vo.
- Pabo-gediplomeerden worden doorgaans ingezet in het vmbo en lwoo. Hier worden zij gezien hun ervaringen ook erg geschikt voor geacht. De vakkennis speelt hier minder zwaar mee dan op de havo en het vwo. Uit het onderzoek blijkt dat zowel enkele scholen als lerarenopleidingen stellen dat het in dit kader wenselijk is te kijken naar de mogelijkheden van het herinvoeren van een 3^e graads bevoegdheid of een soortgelijke variant.
- Om pabo-gediplomeerden voor te bereiden op een mogelijke overstap naar het v(mb)o zou het curriculum van de pabo-opleiding breder opgezet kunnen worden. Hiertoe kunnen minors gericht op het v(mb)o worden opgenomen in het curriculum. Bij enkele lerarenopleidingen gebeurt dit al.
- Er kan beter inzichtelijk gemaakt worden welke studiemogelijkheden pabo-gediplomeerden hebben als zij door willen stromen naar de tweedegraads opleiding. Deze studie is een eerste stap in deze richting. Aanvullende pr vanuit de lerarenopleidingen is hierbij nuttig. Informatie over de mogelijkheden voor pabo-gediplomeerden, bijvoorbeeld op het gebied van maatwerktrajecten en vrijstellingen, kan door hogescholen meer inzichtelijk aangeboden worden aan pabo-gediplomeerden;

Faciliteren volgen opleiding

Uit het onderzoek blijkt dat er ook verschillende aanbevelingen gedaan kunnen worden op het gebied van het faciliteren van het volgen van de tweedegraadsopleiding om de overstap naar het vo te faciliteren:

- Verschillende scholen en lerarenopleidingen stellen dat het van belang is om enkele subsidiemogelijkheden voor een tweedegraads opleiding weer in te voeren. Hierbij kan gedacht worden aan het toegankelijk maken van de zij-instroomsubsidieregeling voor pabo-gediplomeerden en het afschaffen van het hoge instellingscollegegeld voor pabo-gediplomeerden of het toekennen van een beurs. Nu wordt door pabo-gediplomeerden in bepaalde situaties de Lerarenbeurs aangesproken, terwijl deze maar eenmalig gebruikt kan worden. Dit is volgens enkele geïnterviewden 'zonde' als zij net afgestudeerd zijn. Ook wordt opgeroepen om te kijken of maatregelen die in het verleden succesvol zijn gebleken, zoals de motie Dittrich, nieuw leven ingeblazen kunnen worden om de overstap te faciliteren;
- Volgens zowel lerarenopleidingen als scholen is het van belang dat werkende pabo-gediplomeerden voldoende tijd vrij geroosterd krijgen om de studie te voltooien. Er dient gekeken te worden naar de financiering van het vrij roosteren, omdat het volgens scholen doorgaans moeilijk is om leraren vrij te roosteren. Dit geldt specifiek bij tekortvakken. Tijd voor de studie is echter van belang, omdat een pabo-gediplomeerde die geen wettelijke bevoegdheid heeft voor het vo voor ten hoogste twee jaar in een leraarfunctie benoemd kan worden en de combinatie werken en studeren door sommige pabo-gediplomeerden als zwaar wordt ervaren.

Arbeidsmarktperspectief

- Pabo-gediplomeerden worden vaak geschikt geacht voor het vmbo. In de praktijk blijkt dat zij hier ook doorgaans werken. Uit dit rapport blijkt echter dat tot 2017/2018 het aantal leerlingen in het vmbo zal dalen. Hierdoor is het aannemelijk dat hier minder leraren nodig zijn, terwijl het aantal leerlingen op lwoo, havo en vwo zal stijgen. Het is aan te bevelen om hiermee rekening te houden in het onderwijsbeleid;
- Hieraan gerelateerd is het aan te bevelen dat aandacht wordt besteed aan de loopbaanontwikkeling van pabo-gediplomeerden van po naar vmbo naar havo/vwo. Uit onderzoek in dit rapport blijkt namelijk dat pabo-gediplomeerden graag op havo/vwo niveau willen werken. Ook groeit hier het aantal leerlingen en stromen er in de toekomst veel leraren uit. Momenteel worden pabo-gediplomeerden vooral ingezet in het vmbo. Op een aantal scholen groeien pabo-gediplomeerden door naar de onderbouw van havo/vwo. Via gerichte loopbaanontwikkeling kan deze doorstroom gestimuleerd worden. Bij interesse naar doorgroei naar de bovenbouw van de havo of het vwo, kan in een eerstegraads opleiding onderdeel uitmaken van een loopbaanontwikkelingsplan. Een dergelijke ontwikkeling biedt tevens ruimte voor pabo'ers op het vmbo die uiteindelijk weer kunnen doorgroeien;
- Meer aandacht besteden aan regionale samenwerking tussen po-scholen, vo-scholen en lerarenopleidingen om de overstap te faciliteren. Nu blijkt regionale samenwerking op dit onderwerp nog te weinig voor te komen. Door regionale samenwerking kan onder andere inzichtelijk gemaakt worden waar tekorten zijn, waar overschotten zijn en welke rol lerarenopleidingen kunnen spelen om leraren op te leiden die ingezet kunnen worden waar er tekorten zijn. Ook kan hierdoor het curriculum van de lerarenopleidingen nog beter afgestemd worden op de behoefte van vo-scholen. Enkele lerarenopleidingen en scholen wijzen in dit kader op de mogelijkheid om landelijke afspraken te maken over een traject voor pabo-gediplomeerden.

Vervolgonderzoek

Met dit kwalitatieve onderzoek is beoogd inzicht te geven in de aard van factoren die een rol spelen bij de overstap van po naar het v(mb)o en niet in de mate waarin deze factoren een rol spelen. Als behoefte is aan dit inzicht, dan is een kwantitatief

vervolgonderzoek wenselijk. In een dergelijk onderzoek kan ook worden nagegaan hoeveel pabo-gediplomeerden rechtstreeks doorstromen naar het vo.

Dit onderzoek heeft de ervaringen van lerarenopleidingen en vo-scholen met pabo-gediplomeerden inzichtelijk gemaakt. In vervolgonderzoek is het interessant na te gaan welke ervaringen pabo-gediplomeerden zelf hebben met tweedegraads opleidingen en het werken in het vo. Hierdoor kan het beeld dat voortkomt uit dit onderzoek aangevuld worden met ervaringen van de doelgroep.

9 LITERATUURLIJST

Brekelmans E., J. van Cooten, H. van Leenen en F. Berndsen (2011). *Analyse instroom en doorstroom primair onderwijs*. Regioplan: Amsterdam.

DUO-IB-groep (2012). *Lerarenbeurs*. Op: http://www.ib-groep.nl/particulieren/studiefinanciering/lerarenbeurs/lerarenbeurs_voor_scholing.asp

Elzinga, P. (2011). *Ongediplomeerd pabogediplomeerd in het vo*. Op: http://platformrijnstreek.nl/images/stories/downloads/Eindverslag_doorstroom_PO-VO_100311.pdf (bezoekt op 19 december 2011).

Heijden, T. Van der (2011). *Het zij-instroomtraject. Bijlage bij het advies Goed opgeleide leraren voor het (voorbereidend) middelbaar beroepsonderwijs*. Onderwijsraad: Den Haag.

Hoogeveen, Y., Hoffius, R. en Van Dijk, M. (2011). *Monitor alternatieve instroom in de sector voortgezet onderwijs*. SBO: Den Haag.

Kessel, N. van en B. Kurver (2006). *Motie-Dittrich: regiorapportage Rijnstreek*. ITS: Nijmegen.

Kessel, N. van, B. Kurver en D. Uerz (2007). *Doorstroom leraren primair onderwijs naar vo. Behoeftesonderzoek onder scholen, schoolbesturen en leraren primair onderwijs*. ITS en ministerie van OCW: Den Haag.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2011a). *Nota Werken in het Onderwijs 2012*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap: Den Haag.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2011b). *Bevoegd*. Op: www.bevoegd.nl (bezoekt op 15 december 2011).

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2011c). *Referentieraming 2011*. Op: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2011/09/13/referentieraming-2011.html> (bezoekt op 17 april 2012).

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2012a). *Bevoegd, bekwaam en benoembaar*. Op: <http://bevoegd.minocw.nl/Uitleg.aspx> (bezoekt op 17 april 2012).

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2012b).

Op:

http://www.werkeninhetonderwijs.nl/vervolg.php?h_id=1&s_id=67&v_id=4&d_id=27&titel=veelgestelde_vragen (bezoekt op 17 april 2012)

Paulussen-Hoogeboom, M., E. van Cooten en F. Berndsen (2010). *Pabogediplomeerden in het vo*. Regioplan: Amsterdam.

Rijksoverheid (2012). *Kamerbrief afspraken over lerarenopleiding omgangskunde*. Op: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2012/04/06/kamerbrief-afspraken-over-de-lerarenopleiding-omgangskunde.html> (bezoekt op 17 april 2012).

Scheeren, J. (2010). *Inventarisatie financiering tweede studie leraren*. SBO: Den Haag.

SBO (2008). *De rol van de lerarenopleidingen mbt amendement de Vries*. Op: <http://www.onderwijsarbeidsmarkt.nl/regio/overige-ocw-projecten/rol-van-de-lerarenopleidingen/> (bezoekt op 16 december 2011).

10 BIJLAGE 1: GEÏNTERVIEWDEN

Dit onderzoek heeft kunnen plaatsvinden door de medewerking van deskundigen van lerarenopleidingen en vo-scholen. We danken de geïnterviewden voor hun medewerking. Hierna vindt u een overzicht van de geïnterviewde deskundigen van lerarenopleidingen gevolgd door de geïnterviewde deskundigen van vo-scholen.

Geïnterviewde deskundigen lerarenopleidingen

Mevr. A. Beersma
Coördinator zij-instroom
Hogeschool Windesheim

Mevr. A. Buys
Directeur Fontys Lerarenopleidingen Tilburg
Fontys Hogeschool Tilburg

Dhr. H. Fuchs
Manager kenniscentrum educatie
Hogeschool InHolland

Dhr. D. van der Kooi
Opleidingsmanager cluster EXACT en Portefeuillehouder Opleiden in de School
Hogeschool van Amsterdam

Dhr. P.M. Murre
Manager lerarenopleiding vo
Driestar Hogeschool

Dhr. A. Nijsen
Directeur Fontys Lerarenopleiding Sittard
Fontys Hogeschool Sittard

Dhr. G. Romkes
Adjunct-directeur Instituut voor Lerarenopleidingen
Hogeschool Rotterdam

Mevr. V. de Ruiter
Studieleider en projectleider Managementinformatie
Saxion Next

Mevr. Y. Visser
Directeur ILS, lerarenopleidingen Vo
Hogeschool Arnhem Nijmegen

Mevr. C. van de Weerd
Directiesecretaris en beleidsmedewerker Onderwijs
Hogeschool Utrecht

Dhr. S. Wouda
Afdelingshoofd sociale vakken tweedegraads lerarenopleiding
NHL Hogeschool

Geïnterviewde deskundigen vo-scholen

Dhr. H. Claessen
Rector
Twents Carmel college

Mevr. C. van Es
Staffunctionaris P&O
Fioretti Teylingen

Dhr. P. Flint
Medewerker personeel en organisatie & coaching
Het Hooghuis

Mevr. A. Hollenkamp
Schoolleider
Nortgo College

Dhr. T. Houben
Locatiedirecteur
SG. St Ursula

Mevr. M. Huijzer
Hoofd P&O
Comenius College

Dhr. L. Krosse
P&O Functionaris
X11, Nuovo Utrecht

Dhr. F. van Lier
Senior beleidsmedewerker en opleidingscoördinator
Veluwe Onderwijsgroep

Mevr. H. Moll
Schoolleider
Piter Jelles - Brêge

Dhr. T. Roelofs
Algemene directie
PENTA College CSG

Mevr. A. Tump
Medewerker personeelszaken
De Nieuwe Veste

11 BIJLAGE 2: OPLEIDINGSROUTES LERARENOPLEIDINGEN

Fontys Sittard

Reguliere opleidingsmogelijkheden voor pabo-gediplomeerden

Reguliere (deeltijd of voltijd) opleiding tot tweedegraads docent.

Voor mogelijke vakken, zie: <http://www.fontys.nl/voor.scholieren/opleidingzoeker.aspx>

Speciale opleidingsmogelijkheden voor pabo-gediplomeerden

Tijdens de pabo kan de minor Innovatief beroepsonderwijs gevolgd worden. Dit is een minor waarmee studenten tijdens de pabo al stage kunnen lopen op het vmbo.

Welke opleiding en vakgebied kiezen pabo-gediplomeerden?

Het merendeel van de studenten kiest voor de reguliere deeltijd opleiding tot tweedegraads leraar voor het vak Nederlands.

Procedurebeschrijving

Door middel van intake assessments wordt gekeken welke vakken pabo-gediplomeerden nog moeten volgen en voor welke vakken zij vrijstellingen kunnen krijgen.

EVC traject?

Nee.

Vrijstellingen voor pabo-gediplomeerden

Worden per individu vastgesteld. Pabo-gediplomeerden moeten aan de landelijke kennisbasis voldoen (90 ects). Als er twijfel is, dan moeten ze hiervoor het volledige aantal studiepunten of een deel hiervan behalen. Vakinhoudelijk en vakdidactisch krijgen ze vaak geen vrijstellingen. Pedagogiek, psychologie, algemeen didactiek en lesgeefkwaliteiten zijn vaak goed ontwikkeld. Voor hieraan gerelateerde vakken krijgen pabo-gediplomeerden dan ook meestal vrijstellingen.

Duur opleiding

Opleiding duurt – afhankelijk van de vrijstellingen – ruim twee jaar.

Kosten opleiding

Als je een tweede bachelor gaat volgen, dan betaal je bij Fontys Sittard de eerste twee jaar geen verhoogd instellingscollegegeld, maar het wettelijk collegegeld. Pas vanaf het derde jaar betalen studenten het hoge instellingscollegegeld.

Windesheim

Reguliere opleidingsmogelijkheden voor pabo-gediplomeerden

Reguliere (deeltijd of voltijd) opleiding tot tweedegraads docent. Voor mogelijke vakken, zie: <http://www.windesheim.nl/werk-en-studie/zoeken/?c=071A991B51C340F7809166DB7E1DEDB3%7c4C18D066AD1C45219807C51D79B6FF28>

Speciale opleidingsmogelijkheden voor pabo-gediplomeerden

Afstandsleren is mogelijk (op afstand begeleiding met enkele contactdagen en stagebegeleiding). Dit is echter niet exclusief een opleiding voor pabo-gediplomeerden.

Welke opleiding en vakgebied kiezen pabo-gediplomeerden?

Pabo-gediplomeerden kiezen voornamelijk voor de opleiding tot tweedegraads docent voor het vak Nederlands. Dit gebeurt vaak door middel van het afstandsleren.

Procedurebeschrijving

Pabo-gediplomeerden schrijven zich doorgaans rechtstreeks in voor de opleiding en vragen vervolgens vrijstellingen aan. De vrijstellingen worden op basis van het diploma gegeven. Windesheim heeft geen assessment-procedure speciaal voor pabo-gediplomeerden.

EVC traject?

Nee.

Vrijstellingen voor pabo-gediplomeerden

De vrijstellingen hangen van de studierichting af. Voor Nederlands worden over het algemeen meer ects vrijgesteld dan voor andere studierichtingen. Over het algemeen wordt tussen de 65 en 80 ects vrijgesteld. Dit wordt per pabo-gediplomeerde bekeken. Vakinhoudelijk en vakdidactisch worden er nagenoeg geen vrijstellingen gegeven, stages worden meestal voor een gedeelte vrijgesteld.

Duur opleiding

2 - 3 jaar.

Kosten opleiding

Instellingscollegeld. Dit komt voor het studiejaar 2011 - 2012 neer op € 7.250 voor een voltijd opleiding en € 6.250 voor een deeltijd opleiding.

Fontys Tilburg

Reguliere opleidingmogelijkheden voor pabo-ge diplomeerden

Reguliere (deeltijd of voltijd) opleiding tot tweedegraads docent. Voor mogelijke vakken, zie: <http://www.fontys.nl/voor.scholieren/opleidingzoeker.aspx>

Speciale opleidingsmogelijkheden voor pabo-ge diplomeerden

Pabo-ge diplomeerden kunnen tijdens de pabo een minor volgen die aansluit op de opleiding tot tweedegraads docent (bijvoorbeeld een compositieminor waarbij ze 30 studiepunten van het vak volgen waarvoor ze later een tweedegraads bevoegdheid willen halen).

Wordt de opleiding modulair aangeboden?

Nee

Welke opleiding en vakgebied kiezen pabo-ge diplomeerden?

De meeste studenten volgen een deeltijd opleiding. Enkele studenten kiezen er daarnaast voor om op de pabo voor te sorteren. Zij kiezen dan een minor die verwantschap heeft met de tweedegraads opleiding. Ook is het een optie om overdag de pabo te volgen en in de avonden in deeltijd de tweedegraads opleiding te volgen. Dit is een reële optie voor studenten die qua studielast meer aankunnen dan de reguliere student en kan ook een oplossing zijn voor het hogere instellingscolleged.

Procedurebeschrijving

Studenten krijgen een intake gesprek voordat de studie start. Tijdens dit traject worden (indien relevant) de uitkomsten van het EVC traject besproken. Ook wordt er tijdens dit gesprek ingegaan op de eventuele vrijstellingen.

EVC traject?

Voor het meesterschapsdeel van de opleiding heeft Fontys Lerarenopleiding Tilburg een EVC traject.

Vrijstellingen voor pabo-ge diplomeerden

Pabo-ge diplomeerden krijgen de generieke kennisbasis grotendeels vrijgesteld. Als pabo-ge diplomeerden tijdens de pabo een vakinhoudelijke compositieminor (30 ects) volgen dan vullen ze de pabo al met onderdelen uit de vakinhoudelijke kennisbasis van de tweedegraads opleiding. Hier ontvangen ze tijdens de tweedegraads opleiding vrijstellingen voor. Daarnaast wordt in de regel vrijstelling gegeven voor de oriënterende stage. Het aantal ects dat vrijgesteld wordt, is dus afhankelijk van de persoon en of deze op pabo al bezig is met overstap naar het voortgezet onderwijs.

Duur opleiding

De duur van de opleiding hangt af van de persoonlijke situatie van de student. Uitgedrukt in studiepunten komt het neer op ongeveer 2 – 3 jaar.

Kosten opleiding

Pabo-ge diplomeerden die een tweede bachelor volgen betalen de eerste twee jaar collegegeld ter hoogte van het wettelijk collegegeld. Dit is € 3.950 in het studiejaar 2011 – 2012 voor een deeltijdopleiding. Pas vanaf het derde jaar is het instellingscollegegeld verschuldigd. Deze regeling zal waarschijnlijk in de toekomst aangepast worden.

Hogeschool Utrecht

Reguliere opleidingsmogelijkheden voor pabo-gediplomeerden

Reguliere (deeltijd of voltijd) opleiding tot tweedegraads docent. Voor mogelijke vakken, zie: <http://www.bachelors.hu.nl/themas/onderwijs%20en%20opvoeding.aspx>

Speciale opleidingsmogelijkheden voor pabo-gediplomeerden

Nee.

Wordt de opleiding modulair aangeboden?

Ja

Welke opleiding en vakgebied kiezen pabo-gediplomeerden?

Pabo-gediplomeerden kiezen meestal voor de reguliere deeltijd opleiding tot tweedegraads docent in verschillende vakken. Een groot deel van de studenten kiest voor het vak Nederlands. Ook kiest een substantieel deel voor het vak omgangskunde. Deze laatste groep wordt doorgaans geen leraar in het voortgezet onderwijs.

Procedurebeschrijving

Elke pabo-gediplomeerde krijgt voordat de opleiding start een intake assessment. Tijdens de intake wordt er gekeken wat het beste studieprogramma is en welke vrijstellingen er door de student aangevraagd kunnen worden bij de examencommissie van het instituut.

EVC traject?

Er is de mogelijkheid om gebruik te maken van een EVC traject, maar de Hogeschool Utrecht geeft de voorkeur aan intake assessments. Het EVC traject wordt niet of nauwelijks gebruikt door pabo-gediplomeerden.

Vrijstellingen voor pabo-gediplomeerden

Pabo-gediplomeerden krijgen vooral vrijstellingen gericht op pedagogisch-didactische vaardigheden (inter-persoonlijke en pedagogische competenties). Ook krijgen ze op didactisch gebied in sommige situaties vrijstellingen. Echter, omdat dit studieonderdeel samenhangt met vakinhoud worden er minder vrijstellingen voor dit studieonderdeel gegeven. Verder krijgen pabo-gediplomeerden meestal vrijstellingen voor vakken gericht op het werken in het onderwijs. Omdat pabo-gediplomeerden in het voortgezet onderwijs te maken krijgen met een andere doelgroep, wordt vaak geen volledige vrijstelling gegeven. Bij Nederlands zijn in sommige gevallen ook vakinhoudelijke vrijstellingen mogelijk.

Duur opleiding

4 jaar. Verkorting is mogelijk na toekenning van vrijstellingen.

Kosten opleiding

Op de Hogeschool Utrecht betalen pabo-gediplomeerden het instellingscollegegeld omdat zij vallen onder de stapelaarsregeling.

InHolland Hogeschool Amsterdam/Diemen

Reguliere opleidingmogelijkheden voor pabo-gediplomeerden

Reguliere (deeltijd of voltijd) opleiding tot tweedegraads docent. Voor mogelijke vakken, zie: <http://www.inholland.nl/amsterdam/opleidingen/>

Speciale opleidingsmogelijkheden voor pabo-gediplomeerden

Ja. Omdat pabo-gediplomeerden reeds beschikken over enkele benodigde competenties, is er door de hogeschool een generiek programma ontworpen voor pabo-gediplomeerden. Dit programma duurt maximaal twee jaar. Pabo-gediplomeerden die Nederlands of wiskunde volgen, kunnen meer vrijstellingen krijgen afhankelijk van eerdere ervaringen.

Welke opleiding en vakgebied kiezen pabo-gediplomeerden?

Het merendeel van de pabo-gediplomeerden kiest voor het generieke programma speciaal voor pabo-gediplomeerden van de opleiding tot tweedegraads docent Nederlands. Het overige deel kiest voornamelijk voor wiskunde en in mindere mate voor aardrijkskunde of geschiedenis.

Procedurebeschrijving

In principe krijgen pabo-gediplomeerden na aanmelding een oproep voor een intakegesprek. Tijdens dit gesprek wordt geschat wat pabo-gediplomeerden precies willen, wat hun achtergrond is etc. Hierbij wordt het pabo-programma als referentiekader gebruikt: er wordt bijvoorbeeld gekeken welke modules wel of niet gevolgd moeten worden. Op basis hiervan wordt een rapport geschreven met aanbevelingen voor vrijstellingen.

EVC traject?

Nee.

Vrijstellingen voor pabo-gediplomeerden

De opleiding is al op maat gemaakt voor pabo-gediplomeerden. Dit is mogelijk omdat InHolland ook een pabo heeft. Vrijstellingsmogelijkheden bij Nederlands en wiskunde zijn in beperkte mate ook mogelijk wat betreft de vakinhoud. Het verkrijgen van vrijstellingen verloopt via de examencommissie.

Duur opleiding

Gemiddeld duurt de opleiding 2 jaar.

Kosten opleiding

Pabo-gediplomeerden moeten instellingscollegegeld betalen. Alleen studenten die officieel nog niet zijn afgestudeerd kunnen zich zonder extra kosten laten inschrijven voor een tweede opleiding; zodra ze zijn afgestudeerd moeten ze, als ze eerst Pabo hebben gedaan en dan een tweedegraadsopleiding gaan volgen, het instellingscollegegeld betalen.

Driestar Hogeschool Gouda

Reguliere opleidingsmogelijkheden voor pabo-gediplomeerden

Reguliere (deeltijd of duale) opleiding tot tweedegraads docent. Voor mogelijke vakken, zie: <http://www.driestar-hogeschool.nl/lvo>

Speciale opleidingsmogelijkheden voor pabo-gediplomeerden

Ja. Het curriculum is in twee delen opgedeeld. Hier kunnen pabo-gediplomeerden gebruik van maken. Een gedeelte richt zich namelijk op vakinhoud, het andere gedeelte richt zich op pedagogiek en didactiek. Pabo-gediplomeerden krijgen voor het pedagogisch-didactische gedeelte bijna een volledige uitzondering. Hierop gelden wel twee uitzonderingen: de stage en de verzamelopdracht over pubers en ontwikkeling.

Wordt de opleiding modulair aangeboden?

Ja

Welke opleiding en vakgebied kiezen pabo-gediplomeerden?

Pabo-gediplomeerden kiezen doorgaans voor de deeltijd opleiding voor de vakken Nederlands of Engels. In beperkte mate kiezen pabo-gediplomeerden ook voor geschiedenis.

Procedurebeschrijving

Als een pabo-gediplomeerde zich meldt, wordt een intakegesprek ingepland. Hier zijn ongeveer 20 minuten voor beschikbaar. Het gesprek dient vooral ter informatie en kennismaking met de pabo-gediplomeerde.

EVC traject?

Nee.

Vrijstellingen voor pabo-gediplomeerden

Pabo-gediplomeerden krijgen voor het pedagogisch-didactische deel bijna een volledige vrijstelling, met uitzondering van de stage en de verzamelopdracht over pubers en ontwikkeling. Dit is minder dan de helft van het gehele curriculum. Voor het vakdeel zijn niet of nauwelijks vrijstellingen mogelijk, tenzij hier daadwerkelijke grond voor is.

Duur opleiding

De opleiding duurt vier jaar.

Kosten opleiding

De kosten voor pabo-gediplomeerden komen neer op € 5500 per jaar.

Hogeschool Rotterdam

Reguliere opleidingsmogelijkheden voor pabo-gediplomeerden

Reguliere (deeltijd of voltijd) opleiding tot tweedegraads docent. Voor mogelijke vakken, zie: <http://www.hogeschoolrotterdam.nl/opleidingen>

Speciale opleidingsmogelijkheden voor pabo-gediplomeerden

Ja. Het pabo-versneld traject Nederlands is een speciaal programma voor pabo-gediplomeerden, waarin vrijwel uitsluitend wordt ingegaan op vak, vakdidactiek en stage, leren en werken Nederlands. De gemiddelde pabo-gediplomeerde heeft hier onvoldoende kennis van na afronding van de pabo.

Wordt de opleiding modulair aangeboden?

Ja

Welke opleiding en vakgebied kiezen pabo-gediplomeerden?

De meeste pabo-gediplomeerden kiezen voor het vak Nederlands. Voor het vak Nederlands volgen de pabo-gediplomeerden zeer graag het pabo-versneld traject. Het aantal deelnemers bij dit traject is overigens gelimiteerd (vroeg aanmelden loont). Voor de overige vakken komen de meeste pabo-gediplomeerden in de deeltijdopleiding terecht.

Procedurebeschrijving

Na aanmelding kunnen pabo-gediplomeerden kiezen voor een intake (deeltijd) of een EVC traject (zij-instroom) afhankelijk van het beoogde opleidingstraject. Op basis hiervan wordt bepaald welke vrijstellingen mogelijk zijn. Voor pabo-gediplomeerden die het pabo-versneld traject Nederlands gaan volgen, geldt dit niet. In principe is een pabo-diploma voldoende om aan dit traject deel te mogen nemen. Daarnaast moet je lesgeven op een school in het middelbaar onderwijs. Er is in dit geval geen EVC traject nodig, omdat er al een maatwerk/standaardprogramma is opgezet. Er wordt gewerkt met een wachtlijst bij overaanmelding.

EVC traject?

Ja. Het EVC traject is een formeel traject. Er wordt gekeken naar hoe ver de pabo-gediplomeerde is gevorderd in de drie leerlijnen van de Lerarenopleiding. Het EVC traject kost € 1750, onder meer omdat lesbezoek plaatsvindt. De student moet zelf een portfolio opzetten en er wordt een interview afgenomen. Uit de intake en het EVC traject komen nagenoeg dezelfde vrijstellingen voort.

Vrijstellingen voor pabo-gediplomeerden

Vrijstellingen verschillen tussen de reguliere (deeltijd) opleiding en het pabo-versneld traject Nederlands. Er zijn drie leerlijnen op de Lerarenopleiding, die bepalen waar iemand vrijstellingen voor kan krijgen: 1. de vakinhoudelijke/didactische leerlijn. Hier is bij het pabo-versneld traject een aangepast programma gemaakt met vrijstellingen en versnellingsmogelijkheden, voor de andere vakken is het moeilijker hier vrijstellingen op te krijgen. 2. de stage, leren en werken. Bij werkervaring kan je geen volledige vrijstelling geven, maar kunnen pabo-gediplomeerden wel minder stage lopen en versnellen. 3. de onderwijskunde en beroepsvorming. Een substantieel aantal onderdelen van het pabo curriculum stemt overeen met de tweedegraads opleiding. Hier krijgen pabo-gediplomeerden vrijstellingen op een groot aantal onderdelen.

Duur opleiding

De voltijd of deeltijd opleiding duurt vier jaar, maar is te verkorten via vrijstellingen na intake. De zij-instroom duurt maximaal twee jaar en het pabo-versneld traject Nederlands duurt eveneens twee jaar.

Kosten opleiding

Pabo-gediplomeerden betalen het instellingscollegeld. In 2012/2013 komt dit neer op € 7000 voor bacheloropleidingen in voltijd en deeltijd.

NHL

Reguliere opleidingmogelijkheden voor pabo-gediplomeerden

Reguliere (deeltijd of voltijd) opleiding tot tweedegraads docent. Voor mogelijke vakken, zie: <http://www.nhl.nl/nhl/29/werk-en-studie/opleidingen-en-cursussen.html>

Speciale opleidingsmogelijkheden voor pabo-gediplomeerden

Ja. Deeltijd verkort is bedoeld voor instromers met een hbo-opleiding. Binnen deze groep zitten ook pabo-gediplomeerden.

Welke opleiding en vakgebied kiezen pabo-gediplomeerden?

Pabo-gediplomeerden kiezen doorgaans voor Nederlands, wiskunde, aardrijkskunde of geschiedenis. De opleiding wordt zowel in voltijd als in deeltijd gevolgd.

Procedurebeschrijving

Als pabo-gediplomeerden zich aanmelden, volgt een uitgebreide intake. Er wordt dan bekeken wat de pabo-gediplomeerde heeft gedaan. Dit wordt naast het studieprogramma gelegd, waardoor een aantal zaken uit het curriculum worden weggestreept.

EVC traject?

Nee.

Vrijstellingen voor pabo-gediplomeerden

De deeltijd verkort is al op maat gemaakt voor pabo-gediplomeerden. Vrijstellingen die hierdoor zijn vastgelegd richten zich vaak op de pedagogisch-didactische elementen van het curriculum en richten zich minder op de vakinhoud. Praktijkstages worden bijvoorbeeld ingekort, maar worden aangepast aan de context van het voortgezet onderwijs.

Duur opleiding

Gemiddeld kan de opleiding in 2 – 2,5 jaar worden afgerond.

Kosten opleiding

De opleiding kost € 5000 euro per jaar.

Hogeschool van Amsterdam

Reguliere opleidingsmogelijkheden voor pabo-ge diplomaerden

Reguliere (deeltijd of voltijd) opleiding tot tweedegraads docent. Voor mogelijke vakken, zie: <http://www.hva.nl/onderwijs-opvoeding/>

Speciale opleidingsmogelijkheden voor pabo-ge diplomaerden

Nee. Wel wordt er gebruik gemaakt van een gestandaardiseerd contract, waarin de competenties waarover pabo-ge diplomaerden reeds beschikken staan opgenomen.

Welke opleiding en vakgebied kiezen pabo-ge diplomaerden?

Pabo-ge diplomaerden volgen bijna allemaal de opleiding Nederlands of wiskunde, veelal in deeltijd. Vakken, zoals aardrijkskunde, zijn minder populair.

Procedurebeschrijving

Als een pabo-ge diplomaerde zich meldt aan de poort van de opleiding krijgen ze een intake. Tijdens dit gesprek wordt bekeken wat ze willen studeren, wat ze nodig hebben om dit te bereiken en over welke competenties ze al beschikken. Op basis daarvan wordt een contract aangeboden aan pabo-ge diplomaerden. Dit contract omvat de modules die pabo-ge diplomaerden nog moeten voltooien. Dit is bij pabo'ers vaak een gestandaardiseerd contract, omdat ze allemaal vrij goed zijn op het punt van bijvoorbeeld didactiek. Dit is bekend bij de HvA vanwege eerdere ervaringen. Hier hebben ze dus al rekening mee gehouden bij het opstellen van een contract. De examencommissie moet dit contract vervolgens formeel goedkeuren. Dan kan gestart worden met de opleiding.

EVC traject?

Ja. Dit is een geformaliseerd traject op de HvA, maar er wordt amper gebruik van gemaakt. Het merendeel van de pabo-ge diplomaerden komt via intake binnen. Als er een EVC traject gestart wordt, moet de pabo-ge diplomaerde een portfolio bouwen en bewijsmateriaal voor de EVC verzamelen. Dan wordt naar de vrijstellingen gekeken. De student betaalt het assessment zelf, dat is tussen de € 1500 – 2000.

Vrijstellingen voor pabo-ge diplomaerden

Pabo-ge diplomaerden krijgen voor ongeveer twee jaar aan vrijstellingen. Deze staan al vastgelegd in het contract en zorgen dus niet voor extra vrijstellingen bovenop de in het contract vermelde vrijstellingen. Vrijstellingen zijn vooral te vinden op het praktijkgerichte gedeelte van de opleiding (werkplek leren). Ook hebben pabo-ge diplomaerden al ervaring met de sfeer beroepsvoorbereiding (algemene didactiek, klassenmanagement etc.). Daar krijgen ze ook vrijstellingen voor, evenals voor cultuur en communicatie in de klas. Ook wordt de pabo gezien als minor. Vakinhoudelijk moeten pabo-ge diplomaerden zich nog het meest ontwikkelen, dus daar krijgen ze geen vrijstellingen voor.

Duur opleiding

De opleiding duurt gemiddeld twee jaar, maar hoe lang men er daadwerkelijk over doet, verschilt per student.

Kosten opleiding

Op de HvA betalen pabo-ge diplomaerden het instellingscollegegeld. Dit komt neer op € 7200 per jaar.

Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

Reguliere opleidingsmogelijkheden voor pabo-gediplomeerden

Reguliere (deeltijd of voltijd) opleiding tot tweedegraads docent. Voor mogelijke vakken, zie: <http://www.han.nl/gebied/onderwijs-opleiden>

Speciale opleidingsmogelijkheden voor pabo-gediplomeerden

Tijdens de pabo is er de mogelijkheid om via de minor vmbo ervaring op te doen in het voortgezet onderwijs. De HAN is ook bezig met een speciale route voor pabo-gediplomeerden, die nog in ontwikkeling is.

Wordt de opleiding modulair aangeboden?

Ja

Welke opleiding en vakgebied kiezen pabo-gediplomeerden?

Pabo-gediplomeerden kiezen vooral voor het vak Nederlands. Ook is er een toename van het aantal pabo-gediplomeerden voor het vak wiskunde. De opleiding wordt doorgaans in deeltijd gevolgd.

Procedurebeschrijving

Pabo-gediplomeerden komen binnen door middel van een intakegesprek. Dan wordt besloten welke competenties ze al wel of niet hebben. Dit gebeurt bij elke student en is dus niet specifiek voor pabo-gediplomeerden. Op basis hiervan wordt bekeken welke vrijstellingen pabo-gediplomeerden krijgen.

EVC traject?

Niet meer.

Vrijstellingen voor pabo-gediplomeerden

Pabo-gediplomeerden krijgen vooral vrijstellingen op het gebied van pedagogische vaardigheden. Hier hebben ze op de pabo al ervaring mee opgedaan. Stages worden in sommige situaties ook (gedeeltelijk) vrijgesteld. Vakinhoudelijk krijgen pabo-gediplomeerden minder snel vrijstellingen, omdat ze hier een lichte achterstand kunnen hebben.

Duur opleiding

De opleiding voor Nederlands kan in 2 – 2,5 jaar worden afgerond. Andere vakken, zoals wiskunde, kunnen meer tijd in beslag nemen omdat pabo-gediplomeerden hier een grotere vakinhoudelijke achterstand hebben. In deze gevallen duurt de opleiding tussen de 2,5 – 3 jaar.

Kosten opleiding

Pabo-gediplomeerden betalen het instellingscollegegeld. Dit is € 7000 per jaar.

Saxion Next

Reguliere opleidingsmogelijkheden voor pabo-gediplomeerden

Tweedegraads lerarenopleiding Nederlands, een verkort programma voor pabo-gediplomeerden. De opleiding is speciaal bedoeld voor pabo-gediplomeerden en voor tweede- of eerstegraads leraren die een opleiding in een ander vakgebied hebben afgerond. Dit is een particuliere opleiding. Zie:

http://www.saxionnext.nl/opleidingen/tweedegraadslerarenopleiding_nederlands/home

Speciale opleidingsmogelijkheden voor pabo-gediplomeerden

Niet van toepassing.

Wordt de opleiding modulair aangeboden?

Ja

Procedurebeschrijving

Pabo-gediplomeerden krijgen een intake, waarin een intakegesprek en intakeopdracht worden afgenomen. Ook wordt het diploma gecontroleerd. Dan wordt bepaald of ingestroomd kan worden. Er is grotendeels hetzelfde programma voor alle pabo'ers. De vrijstellingen worden pas vastgesteld als de pabo-gediplomeerde is ingeschreven en worden door de examencommissie vastgesteld.

EVC traject?

Nee.

Vrijstellingen voor pabo-gediplomeerden

Vrijstellingen zijn al onderdeel van het curriculum. Vaak krijgen pabo-gediplomeerden vrijstellingen op algemeen pedagogisch en didactische onderdelen, leren lesgeven en stages en algemene didactiek onderwijskunde. Ze moeten nog wel onderwijskunde afronden en stages lopen, vooral gericht op lesgeven in het voortgezet onderwijs.

Duur opleiding

De opleiding is af te ronden in 1,5 – 2 jaar.

Kosten opleiding

De kosten voor de opleiding komen neer op € 4500 voor 1,5 – 2 jaar studie.

12 BIJLAGE 3: TABELLEN

Tabel B1. Aantal pabo-gediplomeerden²²

School	Totaal aantal pabo-gediplomeerden
Brede scholengemeenschap	20
Brede scholengemeenschap	14
Brede scholengemeenschap	10
Brede scholengemeenschap	9
Brede scholengemeenschap	8
Brede scholengemeenschap	3
Brede scholengemeenschap	20 – 25 % van het totale lerarenbestand
VMBO	28
VMBO	20
VMBO	2
Praktijkonderwijs	8

²² Dit betreft soms schattingen van de geïnterviewden. Bij het interpreteren van de gegevens dient rekening gehouden te worden met de grootte van de school en/of scholengemeenschap. Uit de interviews blijkt dat grotere scholen en/of scholengemeenschappen over het algemeen ook meer pabo-gediplomeerden in dienst hebben.

www.arbeidsmarktplatformpo.nl

**ARBEIDSMARKTPLATFORM
PRIMAIR ONDERWIJS**

Postadres

Postbus 556
2501 CN Den Haag

Bezoekadres

Lange Voorhout 13
2514 EA Den Haag

T 070 376 58 10

www.arbeidsmarktplatformpo.nl
info@arbeidsmarktplatformpo.nl

ARBEIDSMARKTPLATFORM PRIMAIR ONDERWIJS
is het kennis-en expertisecentrum van de arbeidsmarkt
in het primair onderwijs. Samen met de sector bevordert
het een gezonde arbeidsmarkt.